

**DUYGULANIMIN DÜZENLENMESİ ve
KENDİLİĞİN KÖKENİ**

DUYGUSAL GELİŞİMİN NÖROBİYOLOJİSİ

Allan N. SCHORE

Çeviri:

Nazlı Batan

Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: 57
Duygulanımın Düzenlenmesi ve Kendiliğin Kökeni
Duygusal Gelişimin Nörobiyolojisi
Allan N. SCHORE

Özgün adı:
Affect Regulation and the Origin of the Self – The Neurobiology of
Emotional Development

Copyright© 1994 by Lawrence Erlbaum Associated, Inc.
Tüm Hakları Saklıdır
Taylor & Francis Group LLC iştiraki olan Routledge Inc. tarafından basılan İngilizce
basımdan çevrilmiştir.

ISBN 978-605-5548-78-0
Türkçe yayın hakları Psikoterapi Enstitüsü'ne aittir. Tüm hakları saklıdır.
Yayıncının izni olmaksızın tümüyle veya kısmen yayımlanamaz, kısmen de
olsa çoğaltılamaz ve elektronik ortamlarda yayımlanamaz.

Birinci baskı: Şubat 2013

Editör: Tahir Özakkaş
Çeviri: Nazlı Batan
Yayıma hazırlayan: Sevgi Çorabatur
Katkıda bulunanlar: Menekşe Arık, Melike Yönten

Baskı: İklim Ofset
Nişanca Mah. Arpacı Hayrettin Sok. No:21 Eyüp/İstanbul
Tel: 0212 577 77 45
www.iklimmatbaa.com

PSİKOTERAPİ ENSTİTÜSÜ EĞİTİM ARAŞTIRMA SAĞLIK ORG. VE
DANIŞMANLIK LTD. ŞTİ.

Eğitim ve Kongre Merkezi: Fatih Sultan Mehmet Caddesi No285 Darıca-İZMİR
Tel : 0262 653 6699 Fax : 0262 653 5345

Merkez: Bağdat Caddesi No: 540/8 Bostancı-İSTANBUL
Tel : 0216 464 3119 Fax : 0216 464 3102
www.psikoterapi.com - www.psikoterapi.org - www.hipnoz.com

DUYGULANIMIN DÜZENLENMESİ ve KENDİLİĞİN KÖKENİ

Allan N. SCHORE

Psikiyatri ve Davranış Bilimleri Bölümü
Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Tıp Fakültesi

Editör:
Uz. Dr. Tahir ÖZAKKAŞ

Çeviri:
Nazlı Batan

*Anneme ve babama,
Barbara ve George Schore
ve karım Judith'e*

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ.....	IX
YAYINEVİNİN ÖNSÖZÜ	XIII
TEŞEKKÜRLER.....	XXI
TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ.....	XXİ

I. KISIM GİRİŞ VE GENEL BAKIŞ

-1- Giriş	3
-2- BEYİN GELİŞİMİNE DAİR GENEL İLKELER	9
-3- ÇOK DİSİPLİNLİ DUYGUSAL GELİŞİM ÇALIŞMALARINDAKİ SON GELİŞMELER....	22
-4- ORBİTOFRONTAL KORTEKSİN YAPI-FONKSİYON İLİŞKİLERİ	36
-5- GENEL BAKIŞ.....	65

II. KISIM ERKEN BEBEKLİK DÖNEMİ

-6- GÖRSEL DENEYİMLER VE SOSYO-DUYGUSAL GELİŞİM	73
-7- UYGULAMA EVRESİ	97
-8- DUYGULANIMSAL YENİDEN BİRLEŞMELERİN PSİKOBİYOLOJİSİ.....	105
-9- ERKEN MÜHÜRLEME	122
-10- MÜHÜRLEME SİNİRENDOKRİNOLOJİ	148
-11- ORBİTOFRONTAL MORFOLOJİK GELİŞİM ÜZERİNDEKİ SOSYO-DUYGULANIMSAL ETKİLER	161
-12- DUYGUSAL YÖNDEN ANLAMLI YÜZ.....	186
-13- MÜHÜRLENMİŞ ETKİLEŞİMSSEL TEMSİLLERİN NÖROKİMYASAL DEVRELEŞMESİ	194
-14- ERKEN DÖNEM İÇSEL İŞLER MODELLERİN DÜZENLEYİCİ İŞLEVİ	207

III. KISIM GEÇ BEBEKLİK DÖNEMİ

-15- SOSYALLEŞME İŞLEMLERİNİN BAŞLAMASI VE UTANCIN ORTAYA ÇIKIŞI	221
-16- GEÇ DÖNEM ORBİTOFRONTAL GELİŞİM	238
-17- ORBİTOFRONTALE KARŞI DORSOLATERAL PREFRONTAL ONTOJENİ.....	259
-18- İÇSEL UTANÇ DÜZENLEMESİNİN İKİLİ TEMELİ	269
-19- SOSYALLEŞME VE DENEYİME BAĞLI BÖLÜMLERE AYRILMA	280
-20- ÇOCUK CİNSELLİĞİNİN TEMELLERİ VE PSİKOLOJİK CİNSİYET.....	293
-21- ORBİTOFRONTAL OLGUN YAPININ VE UYUM İŞLEVİNİN İKİ BİLEŞENİN BAŞLAMASI	303

IV. KISIM DUYGULANIM DÜZENLEME OLGUSU ÜZERİNE UYGULAMALAR

-22- SOSYODUYGUSAL BİLGİNİN İKİLİ DEVRE İŞLEMESİNİN PSİKONÖROBİYOLOJİK BİR MODELİ	321
-23- ÇAPRAZ-MODAL AKTARIM VE SOYUT TEMSİLLER	341
-24- ARTAN KARMAŞIK İNTERAKTİF TEMSİLLERİN GELİŞİMİ	351
-25- OTONOMİK SINIR SİSTEMİ ÜZERİNDEKİ ORBİTOFRONTAL ETKİLER	362
-26- BEBEKSİ ÖFKE TEPKİLERİNİN DÜZENLENMESİ	381
-27- DUYGULANIMIN DÜZENLENMESİ VE ERKEN AHLAKİ GELİŞİM	394
-28- ÖZDENETİMİN ORTAYA ÇIKMASI	402

V. KISIM KLİNİK MESELELER

-29- GÜVENSİZ BAĞLANMALARIN NÖROBİYOLOJİSİ	423
-30- DUYGULANIM DÜZENLEME BOZUKLUĞUNUN KLİNİK PSİKİYATRİSİ	438
-31- KİŞİLİK BOZUKLUKLARININ GELİŞİMSEL PSİKOPATOLOJİSİ	472
-32- PSİKOSOMATİK HASTALIĞA YATKINLIK	491
-33- GELİŞİMSEL BOZUKLUKLARIN PSİKOTERAPİSİ	505

VI. KISIM BÜTÜNLEŞMELER

-34- SAĞ HEMİSFERİK DİL VE ÖZDÜZENLEME	545
-35- DİYALOJİK KENDİLİK VE BİLİNCİN ORTAYA ÇIKIŞI	560
-36- ÇOK DİSİPLİNLİ ÇALIŞMANIN İLERİ YÖNLERİ	571
-37- PSİKANALİZ VE NÖROBİYOLOJİ ARASINDA ÖNERİLEN BİR YAKINLAŞMA	612
KAYNAKLAR	625

ŞEKİL LİSTESİ

- 2.1 Olgun ağırlık 12.5 ve 20 yaşlarında ölçüldüğünde karşılaştırılan beynin bütünüünün büyümesi
- 2.2 Miyelinasyonun aşamalarını gösteren bebek beyinlerinin aksiyal manyetik rezonans (MR) görüntüsü
- 2.3 Yeni doğmuş insan bebeğinin nükleer manyetik rezonansı
- 4.1 İnsanın sağ serebral hemisferinin lateral görünümü
- 4.2 Orbital kıvrımları ve sulkusları gösteren insan beyni tabanının fotoğrafı
- 4.3 İnsanın sağ serebral hemisferinin basal görünümü
- 4.4 Primat beyninin sitoarşitektonik alanları
- 4.5 Primat orbitofrontal korteksinin iki boyutlu düzleştirilmiş sitoarşitektonik haritası
- 4.6 Beyin kökü çıkarıldıktan sonra sağ serebral hemisferin orta sagittal görünümü
- 4.7 Dorsolateral ve orbitoprefrontal alanları gösteren insan serebral korteksinin işlevsel alanlarının yaklaşık sınırları
- 4.8 Brodman'a göre insanın sağ serebral hemisfer korteksinin sitoarşitektonik alt alanlara ayrılması
- 4.9 Fare beyninin dopamin ve noradrenalin yolaklarının şeması
- 4.10 Beyin sapı yapılarının sağ hemisferin orbital alanı ile olan ilişkileri
- 4.11 Primat orbitofrontal korteksinin katekolamin inervasyonunun şematik çizgi krokisi
- 4.12 Primat orbitofrontal korteksindeki dopamin ve noradrenalin terminallerinin fluoresan histokimyasal analizi
- 4.13 Fare beyninin dopamin yolaklarının şeması
- 4.14 Ventral tegmental alandaki dopamin hücresinin elektron mikrofrafisi
- 4.15 Fare beyninin noradrenalin yolaklarının şeması
- 4.16 Noradrenajik nöronların yerini gösteren fare omurilik soğanının düşük büyüteçli fotomikrofrafisi
- 4.17 Sökülmüş fare medullasının çizgi resmi
- 4.18 Farenin soliter çekirdek kanalındaki bir katekolamin nöronunun vagal aksonu ile dendriti arasındaki bir sinapsın elektron mikrofrafisi
- 4.19 Rostrai ventral tegmental alandaki bir dopamin nöronunun bir prefrontal terminali ve dendriti arasındaki bir sinapsın elektron mikrofrafisi

- 4.20 Orbital kıvrımdan fare omuriliğindeki soliter kanalının çekirdeğine doğru olan direkt serebral projeksiyonların şeması
- 4.21 İnsan sağ serebral hemisferinin loblar şeklinde alt bölümlere ayrılması
- 4.22 İnsan beyninin iki parçaya bölünmüş sağ yarısının medyal görünümü
- 4.23 İnsan serebral sağ hemisferinin medyal özellikleri
- 6.1 Genç bir bebekte ilginin yüzsel ifadesi
- 6.2 Genç bir bebekte sevincin yüzsel ifadesi
- 6.3 Bir “yansıtma” dizisinin fotografik örnekleri
- 6.4 Normal bebekler ve annelerinin uyumlu etkileşimleri sırasında gözlenen tipik bir fotografik sıra
- 6.5 Normal (uyumlu) ve yüksek riskli (uyumsuz) anne-bebek ikililerinin davranışsal eğrileri arasındaki farkların şematik bir gösterimi
- 9.1 İnsan ventromedyal mezensefalik tegmentumunun fotomikrografisi
- 9.2 Büyüyen bir dopaminerjik aksonun ve farenin doğum sonrası prefrontal korteksi içindeki büyüme konisinin fotomikrografisi
- 9.3 Dopamin ile tetiklenen sinir retraksiyonu ve iyileşmesinin mikrofrafisi
- 9.4 Hemstırın yüz sinirlerinin doğum sonrası büyüme dönemi sırasında nükleer değişimlerin elektron mikrofrafisi
- 9.5 Glikojen Klevajı
- 9.6 Glikoz 6-fosfatın glikoz 1-fosfata dönüşmesi
- 9.7 Pentoz fosfat yolağının oksidatif kolunun ara ürünleri ve enzimleri
- 9.8 Bir beynin ileriye doğru çıkıntı yapan ve sol hemisferdeki frontal alandan daha geniş olan sağ hemisfer frontal alanının bilgisayarlı tomografisi
- 9.9 Primat sağ lobunun asimetric özellikleri, sol yanal görünümü ile
- 9.10 İnsan neonatal prefrontal korteksinin golgi-hızlı-emdirilmiş ve nissl-zıt bölümü
- 9.11 Medyal ve lateral orbital sulkuslar içindeki BDNF ve mRNA dağılımını gösteren yaşlı bir fetal primat prefrontal korteksinin otoradyogramı
- 9.12 Dopamin sentezindeki tirozin-hidroksilaz, ağırlık sınırlandıran enzim
- 9.13 D-1 reseptörünün dopamin agonist olan SKF 38393 ile aktivasyonu faredeki EEG aktivitesinin senkronizasyon bozukluğunu üretiyor
- 10.1 Ön hipofiz fonksiyonunun şematik kontrolü
- 10.2 Primat orbitofrontal korteksindeki opiyat reseptörlerini gösteren otoradyogram
- 11.1 Beyin kılcalları, astrositleri ve nöronları arasındaki ilişkinin diyagramatik bir temsili
- 11.2 Kan-beyin bariyerini oluşturan temel yapısal öğelerin şematik temsili

- 11.3 Orta serebral damarın orbitofrontal dallarının dağılımını gösteren insan beyninin ventral görünümü
- 11.4 Serebral mikrovaskulatürün endotelyal hücreleri arasındaki sıkı bir bağlantının elektron mikrofrafisi
- 11.5 5 günlük fare serebral korteksinin bir mikrodamarın elektron mikrofrafisi
- 11.6 İnsandaki ileri dönem fetal frontal lobdaki bir kılcılın elektron mikrofrafisi
- 11.7 Doğum sonrası fare korteksinin bir kılcılının elektron mikrofrafisi
- 11.8 Derin orbital tabakalardaki janksiyonel olmayan bir dopaminerjik terminalin elektron mikrofrafisi
- 11.9 Orta serebral damarın dallarını gösteren insan beyninin ventral görünümü
- 11.10 Weibel-Palade cisimlerini gösteren orbital korteksin bir kılcılının Orta serebral damarın
- 11.11 Prefrontal korteksten çıkan projeksiyonlar ve mezolimbik devredeki nöronlar arasındaki sinaptik bağlantıların şematik çizimi
- 12.1 Primat oksipitotemporal korteksin görsel asosiasyon alanlarının üç ana altbölümünün ve bunların frontal lob bağlantılarının diyagramları
- 12.2 Gözün ve optik kiyazmanın pozisyonunu gösteren sağ hemisferin medyal görünümünün şematik temsili
- 25.1 Postrema alanının kan-beyin bariyerinin “sızdıran” bir bölümünün şekli
- 25.2 Hipotalamik, hipofiz, tiroid, adrenal ve gonadal hormonlar arasındaki karşılıklı etkileşimlerin şematik temsili
- 30.1 Frontal loblar ile sınırlı geniş hasar gösteren bir hastanın aksiyal MRI taramaları
- 30.2 Orbitofrontal ablasyonu olan bir hastanın CT resimleri
- 34.1 Primat üst temporal girusun işitsel asosiasyon alanlarının ve bunların frontal lob bağlantılarının üç ana alt bölümünü gösteren diyagramlar
- 36.1 Bir insanın üst ve alt sistemleri
- 36.2 Bir nöronun dış zarının hemen altındaki yüzeyaltı sisterni içinde bulunan bir mitokondrinin elektron mikrofrafisi
- 36.3 Bir sinir hücresindeki sitokrom oksidaz aktivite düzeyi bakımından sınıflandırılan üç çeşit mitokondriyi gösteren elektron mikrofrafisi
- 36.4 doğum sonrası çeşitli yaşlarda gelişen fare beyninin nöropilinin elektron mikrofrafisi
- 36.5 Neonatal beyin mitokondrisinin elektron mikrofrafisi

- 36.6 Doğum sonrası gelişen nöropil içerisindeki bilinen mitokondriyal çoğalma dönemi boyunca sıklıkla görülen dambıl şeklindeki mitokondriyal profillerin elektron mikrofasi
- 36.7 Kortikal dendritler içerisindeki mitokondrinin elektron mikrofasi
- 36.8 Bir endotelyal beyin hücresindeki mitokondrinin elektron mikrofasi
- 36.9 Fare kasının ve beyninin kılcallarının karşılaştırıldığı elektron mikrofasi

YAYINEVİNİN ÖNSÖZÜ

James S. Grotstein
Kaliforniya Üniversitesi, Los Angeles

Olgunlaşma temel olarak başarıları ve başarısızlıkları ile nöro-gelişimsel süreçlerin dikkatli şekilde geniş bir serisi tarafından belirlenir ve değiştirilir. Bu nörogelişimsel süreçlerin yeni disiplinler arası verilerin ortaya çıkması sayesinde eskiden hayal edebileceğimizden daha geniş ve daha karmaşık aynı zamanda daha incelikli zamanlanmış ve sıralanmış senaryoları kapsadığı düşünülmektedir. Bu gelişimsel diziler doğum sonrası sinirsel anatomik ve nörokimyasal gelişimi entegre eden garip hemen hemen gerçek üstü şekilde karmaşık bir koreografi tarafından belirlenir. Böylelikle gelişimsel diziler incelikli olarak koordine edilen anne-sosyal çevre bağlantılarına açılır. Bu bağlantılar sinirsel gelişimin meydana gelmesi ve sonuç olarak bebeğin duygusal gelişiminin kökleri için kesinlikle gerekli olduğu görülen başlangıçta sakinleştirici, geçerli kılan ve doğrulayan; sonra uyaran, meydana okuyan ve teşvik eden sıralı müdahalelerin belirli olarak zamanlanmış uygun, arabulucu bakıcı fonksiyonlarının güven veren ortamının varlığının aşamalarında uyum içerisinde. Bu durum sadece birkaç fonksiyonu adlandırmak gerekirse açık şekilde duygulanımın sosyal ilişkilerin ve duygusal dengenin ve aracılığının merkezi olan beynin duygulanım düzenleyici sinirsel anatomisinin özellikle sağ hemisferdeki orbitofrontal korteksin açılmasını gerektirir. Başka bir ifade ile eğer Dr. Schore'u doğru şekilde okursam bebeğin *insanlığının* oluşturulmasında ve uzlaştırılmasında ve hatta gelişiminden bile en çok sorumlu olanın genelde prefrontal korteks-özellikli olarak sağ hemisferdeki orbitofrontal korteks olduğu anlaşılır.

Sosyo-duygulanımsal ontolojiye bu göze çarpan ve eşsiz katkıda bulunan Dr. Schore, nörobiyoloji, gelişimsel nörokimya, davranışsal nöroloji, evrimsel biyoloji, sosyobiyoloji, gelişimsel psikoloji, gelişimsel psikanaliz ve bebek psikiyatrisinin içerisinde yer aldığı modern bilimin kıdemi ve

kapsamı üzerinde görsel bir köprü kuran inanılmaz bir veri dizinini bir araya getirmiştir.

Schore'un bu çalışmasındaki amacı, bütün disiplinlerin en üst düzeydeki bütünleşmesini sağlayarak bir disiplinler arası model kurmaktır. Böylelikle nörobiyolojik-sosyal-duygusal kendilik olarak ortaya çıkan insan bebeğinin daha geniş bir resmini göreceğiz. Schore'un amacına ulaştığına inanıyorum ve bunu yaparken Schore nörobiyolojik donanımımızı zihinsel (bilişsel/duygulanımsal) yazılımımız ile eşsiz bir rol paylaşımına sokuyor; ve nöronlarımızın kişiliklerimizin oluşumunda nasıl anahtar oyuncular olduklarına ışık tutuyor. Şu an bizler hemen hemen beyin ve zihnin süregelen Möebius şeridinin bağlantısı içerisinde paradoksal olarak süregelen olmadığını görebiliyoruz.

Dr. Schore bir dizi birbirlerine zıt ontojeni senaryosu açıklar. Bu senaryolar birbirleriyle tanımsal zıtlıkları bakımından hem Kartezyen hem de aynı zamanda kaynakları, döngüleri ve temel planlamaları bakımından holistiktir. Kartezyen (parçacıklı) ve Holistik bir araya getirildiğinde daha sonra detaylı bir şekilde açıklayacağım nöral organizasyonun en son temel planı olan geniş bir diyalektik hologramı anlayabiliriz. Belki de bu karmaşık ve incelikli koreografiyi başka bir yerde önereceğim bir kavram olan ikili işaret teorisini kullanarak anlayabiliriz (Grotstein, 1980, 1993). Bu teori bütün yaşayan organizmaların geliştiğini, olgunlaştığını ve diyalektik-diyalojik hatlar boyunca var olduklarını öne sürer. Diyalektikler kapalı sistemlere uygulanırken diyalojik açık sistemler arasındaki ilişkiyi nitelendirirler (Bakhtin, 1881). Sinirsel gelişim çevre ile birlikte kapalı bir sistem içerisinde meydana gelirken normal olan etkileşimler ve yetişkin söylevi diyalojik olarak açık bir sistem içinde meydana gelir. Freud birbirini takip eden psikanaliz teorilerinin her birinin diyalektik olduğunun farkında değildi. Bilinçlilik ile bilinçsizlik arasındaki ilişki birincil süreç ile ikincil sürecin ilişkisi ve psişik çatışma kavramları standartların zıtlığına ilişkin örneklerdir. Birbirinin zıttı olan bu örnekler sonuç olarak birbirleriyle farklılaşırlar ancak birbirlerine ait olduklarını ve böylelikle birbirlerini tanımladıklarını açıklarlar. Dr. Schore genotip ve fenotip arasındaki bir seri birbiriyle zıt etkileşimin sonucu olan diyalektiğin bebeğin nörogelişimsel ilerleyişinde yer alan indirgenemez prensiplerden biri olduğuna dair geniş çaplı kanıt veriyor. Yani bebektaki seçilmiş, gelişen kortikal nöronlar "Darwinsel" sinirsel hayatta kalım¹ için ilk olarak birbir-

¹ Greald Edelman (1987, 1989) Sinirsel grup seçilimin "Darwinsel hayatta kalma" meselesi üzerinde durmuştur ve Edelman'ın görüşleri Dr. Schore'un bu önemli katkısı için yol hazırlamasında yardımcı olmaktadır.

leriyle daha sonra sinir sistemi agonist-antagonist görünüm bastırması ile – ve daha sonra ilk başta bakım alan ve sonra sosyal etkileşim kurucu, uyaran üretici “geçiş nesnesi” (Bollas, 1987), ya da “varoluş koçu” (Grotstein, 1993) olarak yetenekli, empatik annenin uyumlu varlığı içerisinde etkileşirler.

Modern klinik nöroloji tarihi aynı zamanda diyalektik bir gerilim ile de temsil edilmiştir. Örneğin özellikle bir beyin lezyonu meydana geldiğinde merkezi sinir sisteminin işlev seviyesi üzerindeki toplam etki göz ardı edilirken vurgu genellikle lezyonun özellikli yerleşimi üzerine yapılır.

Broca belirlilik ekolüne serebral organizasyonun gelişimsel artan hiyerarşik seviyeleri kavramı ve beyin lezyonları ile meydana gelen organizasyonel işlevin azalan seviyeleri kavramları ile karşı çıktı. J. Huglings Jackson (1879,1931) ve Freud (1891) ikinci kategoride ön plandaydılar. Freud’un psikanaliz ile nörolojiyi nihai birleştirme fikrinden hiçbir zaman vazgeçmemesi parantez içerisinde belirtilecek küçük bir ilgi değildir (Amacher, 1965; Freud, 1895/1950).

Bu geniş gelişimsel araştırma dizisini bilgilendiren karmaşık koreografisinin ek bir özelliği de ikili-yolak kavramının anlaşılmasında yardımcı olması olabilir. Daha önce dolaylı olarak ifade ettiğim ve şimdi bu gelişimsel dizilerin kendine has karmaşıklığını anlamak için bir metafor olarak kullanmak istediğim “holografi” kavramına yönelmek istiyorum. Holografi kavramı ile hem işlemde olan gelişimsel genetik planın bütün holistik birliğini hem de diyalektik parçalı holistik özellikler içerisinde yer alan bireysel özellikleri resmedebiliriz. Başka bir ifade ile holografi holizm ve bireyseliğin alt eğilimindedir. Böylece birleşmiş holistik perspektif ile doğrusal, sıralı parçalı perspektifi bütün holografik kareografi içerisinde yan yana getiren yeni bir diyalektik ortaya çıkar.

Dr. Schore’un (1991) bu geniş projeye dâhil olması geniş bir nörobiyolojik ve sosyobiyolojik araştırma serisi ile psikanalitik meta psikoloji ve bebek gelişimini birleştirici fikirlerinin başlangıcı için bir taslak öneren erken dönem utanç fenomeni üzerindeki çalışmaları ile başladı. Dr. Schore, 10-12 aylık ile 16-18 aylık arasındaki bekleliğin belirli bir basamağının alışılmadık önemine dikkatimi çekti. Bu basamak ayrılma ve bireyselleşmenin uygulama aşaması (Mahler, 1968), otonomik sinir sisteminin sempatik özelliklerinin yükseldiği bir dönem ve bebeğin ilgisine annenin uygun bir şekilde uyum göstermesi gereken bir dönemdir. Annenin bunu yapamaması parasempatik sinir sisteminin yeteri düzeyde olgunlaşmamasına ve bunun da erken uygulama döneminin o dönemde

tehlikeli bulunan ilgisinin karşılıklı dengede tutulmasına duyulan yüksek düzeyde utanç fenomenine neden olur. Bu nedenle Dr. Schore, erken uygulama alt aşamasında normal ilginin arttığını ve uygun şekilde uyum gösterilmesi gerektiğini öne sürer. Daha sonra uygulamanın sonraki özelliklerinde kendini ifadesine aracılık etmesi ve düzenlemesi için öncüllerine normal bir nörogelişimsel “antagonist” olarak parasempatik sistem ortaya çıkar. Nörobiyoloji, psikanaliz, bebek gelişimi teorisi ve bağlanma teorisi arasındaki ilişki bu daha geniş çalışma için temel olması içindi.

Bir psikiyatrist ve psikanalist olarak, Dr. Schore’un psikanaliz, psikoterapi ve bebek gelişimi üzerinde yoğunlaşan çalışmasından daha belirgin olduğuna inandığım bulgularına ve sonuçlarına yöneleceğim. Bebek doğum anında, doğumdan sonra uzunca bir zaman boyunca açılmaya, ortaya çıkmaya devam eden doğuştan gelen oluştumsal vergiler (genotip) getirir. Bu genetik vergiler kısmen çevresel değişime açıktır ve aynı zamanda kısmen kapalıdır. Açık oldukları boyutta temel bakıcılar ile süregelen bir diyalektik etkileşim içerisinde etki edilir, değiştirilir, tamamlanır ve gelişirler.

Psikanalitik teorinin en başlarında ortaya attığı şeylerin şimdilerde umulduğundan daha doğru olduğu ortaya çıkmıştır. Bir bakıma başlangıç koşullarına beklenmedik bir duyarlılık meydana geldiğini belirten Kaos teorisinde olduğu gibi, annelik yapan kişinin çocuğu ile birlikteki rolü psikanalizin özellikle “ortodoks psikanalizin” doğuşuyla göz ardı edilen nesne ilişkileri teorisyenleri (Ferenczi, Hermann, Klein, Fairbairn, Winnicott, Balint, vb.) ve ego psikologları (Erikson, Jacobson, Hartmann, vb.) özellikle ego psikologlarının uyum kavramı içinde tanınmaya başlandı. O zaman hiç kimse bebeğinin doğuştan gelen ve gelişen beyin yapılarının serbest bırakıcı bir fonksiyonel grubu olarak annenin bakımına ve sosyal ilişkisine bebeğin beyninin nasıl bağımlı olduğunu tahmin edemez. Zamanlı bir şekilde en üst seviyeye çıkartılması ya da ortadan kaybolması gereken seçici nişeler içerisinde yavaş yavaş süregelen olmayan şekilde ortaya çıkan bu yapılar-fakat aynı zamanda sinirlerin aşırı yüklemesi (aşırı üretimden dolayı) gelişen bir nörodavranışsal-duygulanımsal-sosyal kendiliğin ortaya çıkabilmesi seçici bir şekilde ve ustaca azaltılır. Dahası bir boşalma olan Freud’un dürtü teorisi kavramının yerini bir nesne ilişkileri kavramı almıştır. Böylelikle, dürtüler, duygular gibi, hatta sinirler gibi sinyaller ve daha sonra işaretler ve semboller tarafından şimdi iletişim kurdukları görülebilir. Beyin, zihin gibi, esas olarak tansiyon düşürücü bir organ olmaktan ziyade, ilk ve daha çok bilgi arayan ve işleyen bir organdır.

Belki de yazarın çalışmasının en belirgin özelliği çalışmanın klinik uygulamalarında yatıyor. Nörobiyoloji son zamanlarda psikanaliz ve psikoterapinin kapsını daha sert alıyor, fakat bu zamana kadar biz terapistler kaynakları açıkça organik gözüken- ve açıklanabilen müdahaleleri ortaya çıkarmayan ya da kolayca çıkarmayan disfonksiyonel zihinsel durumlarla başa çıkabilmek için ilaç verme (çekinerek) dışındaki bir bağlantıyı işleyebileceğimizi bilmiyorduk. Dr. Schore'un katkısı sonucunda şimdi psikoterapistler için "kullanıcı-dostu" ve "kullanıcıyla ilgili" nörobiyolojik psikiyatri ve psikanalitik psikoloji arasında çok daha fazla destek köprülere sahibiz. Bir kişi hemen gelişimsel psikopatolojiyi güvensiz bağlanmalar ve bunların nöropsikolojik sonuçları, duygulanım düzensizliği, kişilik bozukluklarının başlangıcı ve somatizasyon bozukluklarına dayanıksızlık olarak düşünebilir. Anahtar sinirsel bağlantıların uygun zamanda uygun-kendilik-nesnesi-olarak-anne tarafından şans, travma, ihmal ya da doğuştan gelen genetik programlamadan kaynaklanan hata olan "yanlış randevu" kavramı aracılığı ile yapılan, hızlı bir şekilde, kendi içerisinde bir alan olan gelişimsel psikopatoloji küçük ölçümler içerisinde kesin şekilde anlaşılamaz.

Biri şimdi endişe spekturumunda yer alan endişe, panik, fobiler, hipokondria gibi bozuklukları ve sınırda kişilik, obsesif kompulsif bozukluklar, duygulanım düzensizliği (manik-depresif-distimik-spektrum bozuklukları), şizofreni ve diğer birçoklarını nörobiyolojik kaynaklı düzenleme bozukluklarının biri ya da diğerinin şeklinde kaynaklandığını görmelidir.

Çocukluk çağı sınırda kişilik sendromunun da içinde yer aldığı çocukluk çağı gelişimsel bozukluklarının nöro-algısal-bilişsel özellikleri ile çalışan Joseph Palombo (1993) bu zedelenmiş çocukların iletişimlerdeki kolaylık eksikliği bakımından özel, kişisel ve paylaşılan kendilikleri arasındaki tutarsızlığa dikkat çekmektedir. Başka bir ifadeyle, bu yaralı çocuklar kendilerinde nörogelişimsel olarak yanlış bir şeyler olduğunu hissederek gibi görünürler ve sonuç olarak kendileri hakkında derin bir utanç duygusu hissederler. Bu farkındalığın bir sonucu yabancılaşma ve geri çekilmedir. Diğeri ise, doğru-kişilik/yanlış kişilik dikotomisinin gelişimidir (Winnicott, 1960).

Fakat güvensiz-kaçıngan bağlanmalar klinik ilginin başka bir özelliğidir. Bowlby'nin (1969, 1973, 1981) bağlanma ve bağ kavramı disiplinler arası paradigmanın ilgi alanına giren en uygun ve en geniş kapsamlı teorilerden biri olmuştur. Hofer (1983, 1984) annenin vücudunun bebeğine vücut ısısı, kalp atış hızı, uyku/uyanıklık döngüsü ve merkezi sinir siste-

mi sinir taşıyıcılarının düzenlenmesi bakımından sunduğu gizli biyolojik düzenleyicilerden bile bahseder.

Fakat bu çalışmanın belirtilmeyi hak eden diğer bir özelliği yazarın yeni bir kavram olan *öz düzenleme teorisine* önem vermesi ve bu kavramı dikkate almasıdır. Bu kavram bebek gelişimi araştırmaları (Stern, 1985) ve psikosomatik teori ve uygulaması (Grotstein, 1986; Krystal, 1988; Taylor, 1993) için öneme sahip olmaya başlamıştır. Dr. Schore'un tezi açısından biri *öz düzenlemenin* kavramsal olarak psikodinamiklere paralel olan nörodinamikler ile ilgili olduğunu söyleyebilir.

Bazı klinik uygulamalarla ilgili olarak Tustin'in (1990) bebeğin yoğun korku halleri aynı zamanda patlamaları ve bu güçlü duyguların fazlasını düzenlemede yardım etmesi için anneye duyulan ihtiyaç ile ilgili bulgular hakkında uyarıldım. Yazarın erken araştırmalara dayanan deneyimlerinin uyum işlevi üzerindeki vurgusu akla Winnicott'un (1971) "Oyun" kavramını getirir. Oyun kavramında bebeğin "*annenin nesnenin keşfini önemsemesi ile aynı zamanda*" nesneyi yarattığı illüzyonları üretmesi için cesaretlendirilmelidir. Winnicott diyalektik ve paradoksun lideri Dr. Schore'un çalışması aracılığıyla Ariadne'nin bir tehdidi gibi işlev gören ontojenik başlangıcın interaktif prensibi ümit etmiş görülebilir.

Bu yeni farkındalıklar klinik olarak hastalarımızı psikanalitik ve psikoterapötik olarak anlamamızı nasıl etkiler? İlk olarak doğanın nöropsişik koreografisinin karmaşıklığının farkındalığı bizleri terapist olarak önceden olduğumuzdan belki de daha mütevazı kılar. İkinci olarak süregelen deneyimlerimizin hikâyesini düzenlemeye ve yeniden düzenlemeye devam ettiğimiz *öz düzenleme bozuklukları* kapsamında deneyimlerimizin ve özellikle zihinsel ve duygusal gelişim ve olgunluğun önemli bir düzenleyicisi olarak "*sinir taşıyıcısı psikolojisini*" yeni ortaya çıkmış bir saygı geliştirmemiz konusunda uyarılırız.

Psikanalitik ve psikoterapötik aktarımın gerçek fenomeninin hastalarımızın annelerine ve babalarına bağlanma girişimlerinin arşivsel tarihinin ve aynı zamanda anne ve babaların onlara nasıl bağlandıklarının kaydının tekrarını oluşturduğunu dikkate almayı öğrenmeliyiz. Kliniksel olarak bunun büyük bir kısmını hastalarımızın problem çözmeyi, kendilerini sakinleştirmeyi ve utanca, endişeye, hayal kırıklığına ve yokluğa vb. tolere edebilmeyi nasıl başardıklarını gözlemleyebilir ve/veya sezebilir. Hastalarımızın bağlantıları içerisinde yer alan anahtar fantezilerin yalnızca psikodinamik formülasyonunun ötesine gitme ihtiyacımız var. Kendimizi hastalarımızın bağlantısal düşüncelerini ve hislerinin *nasıl* işlemledikleri görselleştirdikleri, duydukları ve organize ettikleri konu-

sunda uyarmalıyız. Ve hastaların kendilerini ve bizleri duyguları hakkında bilgilendirdikleri lenslerin sinirsel önyargılarını sezmeyi denemeliyiz.

Tedavinin tutma (bağ ve bağlanma) ile ilgili kavramlar hakkındaki kavramsallaştırmalarımızı ve tedavinin yüzleştirici tanımlamaları gibi müdahaleler ile olan diyalektik ilişkilerini yeniden düşünmeliyiz. Başka bir ifade ile belki de net olmayan ya da belirgin gelişimsel bozuklukları olan bazı hastalar kasıtlı olmayan bir ihmalin boşluğuna yetersiz analitik boşalımdan ziyade daha çok “tutmaya” ihtiyacı vardır. Kısacası biyopsikososyal paradigmaya samimiyeysiz bir saygı duruş yerine doğrudanlığına dikkatimizi vermeliyiz.

Bu katkının düşünmemi nasıl etkilediğine dair bir örnek vermeme izin verin. Oldukça sık meydana geliyormuş gibi görünen ancak şimdiye kadar fark edilmeden duran bir sendromu tanımlamaya niyetlenmişim. Bu sendrom belirgin ve özellikle gizli agorafobi, sosyal fobi, şizoid kişilik ve utangaç-kaçıncı kişilikten musdarip hastaları kapsar. Bu bozuklukları ben aynı zamanda Michael Stone’un (1988) doğuştan ve/veya sonradan kazanılmış hiper iritasyonun sınırda bozukluk boyunca bulunan “kırmızı tehlike” olduğu kavramı ile ilişkilendirdim. Benim kendi hipotezim şu şekildedir: Sendroma sahip olduğuna inandığım hastalar dayanılmaz endişenin özellikle ayrılma “coğrafi endişe” ve neofobinin sonuçlarından mustarıptır. İlgi ve sözünde durma korkusundan dolayı hastalar hayatlarını daha dar sınırlara indirdikleri ve sınırladıkları görülmektedir. Patolojik şekilde kendilerini yansıtır (özbilinçli yoğun utanca dayanıksız). Bu hastalar, oynayamazlar ve araştıramazlar. Sendromun gelişimindeki özellikle ayrılma ve bireyselleşmenin uygulama alt aşamasındaki anahtar noktalardaki genetik ve duyarlılaşma arasındaki etkileşimden kaynaklandığına inanıyorum. Özellikle hastalar ayrılma endişesine ve daha sonra yabancı endişesine duyarlıdır. Gelişimden haberdar klinik müdahaleler bu hastalar olması beklenen çocuklar için öğüt verici olarak düşünülebilir. Uygulama alt aşaması sırasında eğitilmiş profesyoneller tanı ve müdahale profilaksisinde yardımcı olabilirdi. Böylelikle bu bebekler hevesli özgörünümün aşamaları sırasında en üst düzeyde doğrulabilir.

Burada ima ettiğim şey incelikli disiplinler arası tehditlerin zengin bir resmi üzerine sadece amaçsız görüşler oluşturmaktadır. Davranış bilimleri içerisinde herkes için dikkat çekici, vaat içeren öncü bir çalışmadır. Bu çalışma geleneksel, temelci dev psikodinamik bebeklere bakış açımızı değiştirir ve daha yeni, daha gerekli disiplinler arası perspektifi temelden bilgilendirir.

KAYNAKLAR

- Amacher, P. (1965). *Freud's neurological education and its influence on psychoanalytic theory. Psychological Issues*, 4 (Monograph 16).
- Bakhtin, M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays of M.M. Bakhtin* (C. Emerson & M. Holquist, Trans.). Austin: University of Texas.
- Bollas, C. (1987). *The shadow of the object*. London: Free Associations Press.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books; Türkçesi: *Bağlanma ve Kayıp*, çev. Tuğrul Veli Soylu, Pinhan Yay., 2012.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation, anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1981). *Attachment and loss: Vol. 3. Loss, sadness and depression*. New York: Basic Books.
- Edelman, G.M. (1987). *Neural Darwinism: The theory of neuronal group selection*. New York: Basic Books.
- Edelman, G.M. (1989). *The remembered present: A biological theory of consciousness*. NY: Basic Books.
- Freud, S. (1891). *Zur Auffassung der Aphasien, eine kritische Studie [On aphasia]*. Leipzig: F. Deuticke.
- Freud, S. (1966). Project for a scientific psychology. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*. London: Hogarth Press. (Original work published 1895)
- Grotstein, J.S. (1980). A proposed revision of the psychoanalytic concept of primitive mental states: I. Introduction to a newer psychoanalytic metapsychology. *Contemporary Psychoanalysis*, 16, 479-546.
- Grotstein, J.S. (1986). The psychology of powerlessness: Disorders of self-regulation and interactional regulation as a newer paradigm for psychopathology. *Psychoanalytic Inquiry*, 6, 93-118.
- Grotstein, J.S. (1993). *The dual track theorem: A newer paradigm for psychoanalytic theory and technique*. Manuscript in preparation.
- Hofer, M. (1983). On the relationship between attachment and separation processes in infancy. In R. Plutchik & H. Kellerman (Eds.), *Emotion: Theory, research, and experience* (Vol. 2, pp. 199-219). New York: Academic Press.
- Hofer, M. (1984). Relationships as regulators: A psychobiologic perspective on bereavement *Psychosomatic Medicine*, 46, 183-197.
- Jackson, J. H. (1879). On affections of speech from diseases of the brain. *Brain*, 2, 203-222.
- Jackson, J. H. (1931). *Selected writings of John Hughlings Jackson* (Vols. 1 and II). London: Hodder and Stoughton.
- Krystal, H. (1988). *Integration and self-healing: Affect-trauma-alexithymia*. Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Mahler, M.S. (1968). *On human symbiosis and the vicissitudes of individuation*. New York: International Universities Press.
- Palombo, J. (1993). Neurocognitive deficits, developmental distortions, and incoherent narratives. *Psychoanalytic Inquiry*, 13, 85-102.
- Schore, A.N. (1991). Early superego development: The emergence of shame and narcissistic affect regulation in the practicing period. *Psychoanalysis and Contemporary Thought*, 14, 187-250.
- Stern, D.N. (1985). *The interpersonal world of the infant*. New York: Basic Books; Türkçesi: *Bebeğin Kişilerarası Dünyası*, çev.Öznur Karakaş, Psikoterapi Enst., 2012.
- Stone, M.H. (1988). Toward a psychobiological theory on borderline personality disorder: Is irritability the red thread that runs through borderline conditions? *Dissociations*, 1, 2-15.
- Taylor, G.J. (1993). Clinical application of a dysregulation model of illness and disease: A case of spasmodic torticollis. *International Journal of Psycho-Analysis*, 74, 1-12.
- Tustin, F. (1990). *The protective shell in children and adults*. London and New York: Karnac Books.
- Winnicott, D.W. (1965). Ego distortion in terms of true and false self. In *The maturational processes and the facilitating environment* (pp. 37-55). New York: International Universities Press.
- Winnicott, D.W. (1971). *Playing and reality*. London: Tavistock; Türkçesi: *Oyun ve Gerçeklik*, çev. Tuncay Birkan, Metis, 1998.

TEŞEKKÜRLER

Dr. Paul Gilbert'a yalnızca çalışmama uyarıcı ve yüreklendirici yanıtı için değil aynı zamanda teorik–klinik bir bilimsel incelemenin bir kitaba nasıl dönüştürüleceği hakkında somut önerileri için memnuniyetimi belirtmek isterim. Yaratıcı zihni ve sıra dışı bir şekilde keskin zekâsı bana ilham kaynağı olan Dr. James Grotstein ile süregelen diyaloglarımıza çok değer verdim. Kendisine ayrıca bir seri oturumda bu kitaptaki birçok fikri Psikozda İleri Çalışmalar için Disiplinlerarası Grup'a sunmama izin verdiği için minnettarım. Almış olduğum geri dönüşler yalnızca teorik fikirlerimi keskinleştirmeme ve odaklanmama beni zorlamadı aynı zamanda bu teorik fikirlerimi daha direkt olarak klinik problemlere bağlamam için beni zorladı ve motive etti. Benzer şekilde Dr. Henry Krystal ile olan etkileşimlerimiz bebek çalışmalarının yetişkin psikopatolojisiyle kendine has ve direkt ilgisine olan anlayışımı derinleştirdi. Kendisine en çok bebek utanç deneyimleri ve duygulanımın düzenlenmesi fikirlerimi sunmam için Amerikan Psikanalizciler Kolejindeki Duygulanımın ve Zihinsel Yapıların Erken Gelişimi üzerine bir konferans serisine davetinden dolayı minnettarım.

Kendilerinin/benim duygusal iç dünyalarımız hakkında bana çok şey öğreten ve bu çalışmada kısaca üzerinde durulan klinik hipotezlerin çoğu için bir kaynak ve test alanı oluşturan hastalarım özellikle teşekkür etmek istiyorum. Ek olarak, çok sayıdaki çocuk ve yetişkin nöropsikolojik değerlendirmeler bana yalnızca beyin-davranış ilişkileri hakkında değil aynı zamanda bozulmuş beyin sistemlerinin kişilik organizasyonu için sosyal ve duygusal sonuçları hakkında öğrenmem için paha biçilemez klinik fırsatlar sağladı.

Bu sayının evrimleşmesinde birçok kişi görev almıştır. Judith Amsel bana en çok LEA ile olan ilk bağlantılarımda ve ilk baştaki metnin dönüşümünde yardımcı olmuştur. Amy Pierce bütün süreç boyunca ulaşılabilir, yanıtlayıcı ve bilgi verici olmuştur.

Bu cildin düzeltilmesinde harcadığı hatırı sayılır zaman ve çabadan dolayı Sondra Guideman'a özellikle minnettarım. Kendisi bana yalnızca bir kitabın üretilmesi için gerekli olan karmaşık becerileri değil ayrıca çalışmalarında bir profesyonelin mükemmelliğin yüksek standartlarına nasıl yılmadan ulaşılabilirliğini öğretti. Kendisinin metnin ve bu ciltteki

şekillerin düzenlenmesindeki katkıları paha biçilemezdir. Bana orijinal materyaller sağladıkları için şu kişilere de teşekkür etmek istiyorum: Profesörler, Rolf Dermietzel, Harry B. Uylings, Noburo Mizuni, Andries Kalsbeek, Ernest Martin, Susan Sesack ve Dean Falk.

Fakat çalışmama ve aslında hayatıma en büyük etki karım Judith'ten geldi. Sürekli beni destekledi ve aslında zaman zaman yalnız olan bir patikayı takip etmemi; eğitimini aldıklarım dışındaki çok çeşitli bilimsel alanlara merakımdan başka bir şeyim olmadan girmemi sağladı. Bu görevin entellektüel gereklilikleri hakkında bazı fikirlerim olsa da nesnel şekilde çalışmanın ve ihtiyaçtan dolayı öznel şekilde içsel duygulanımsal süreçler ile çalışmanın duygusal gerekliliklerini tahmin edemezdim. Bağımsız araştırmaya girmek için daha geniş zaman ayırma yolunu izlemek yerine; gelir sorumluluklarının yeniden düzenlenmesi, tehlikeli bilgisayar problemlerinin kayalıklı kumsalları boyunca bana rehberlik edilmesi, yazma becerilerimi geliştirme beklentisinin ileriye götürülmesi, metnin sayısız örneğinin dikkatlice kontrol amaçlı okunması ve bana sırf kitabın yapısal bütünlüğünü kuran değer biçilemez ve karmaşık “sekreteryä” becerileri yelpazesinin sağlanmasında kendi üzerine birçok “ufak” roller aldı. En önemlisi, entellektüel ilgisi ve duygusal dürüstlüğü sayesinde isteyerek ve istemeyerek en açık şekilde yakın insan ilişkilerinde olan önemli karşılıklı duygusal süreçleri bana yansıtmayı ve açığa çıkarmayı sürdürdü.

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Avustralyalı çocuk psikiyatristi George Halasz'ın Allan Schore ile 2009 yılında yaptığı ve 2010 yılında Australasian Psychiatry dergisinde yayımlanan röportajdır.

Çeviri: F. Büşra Helvacıoğlu & Mirel Benveniste

Halasz: *Leziz öğle yemeğimizi henüz bitirdik; yemekte eşiniz Judy ile birlikte yürüttüğünüz çalışma üzerine sohbeti koyulmuştuk. Doğru ya, ne kadar zamandır devam ediyor bu çalışma?*

Schore: Neredeyse 1990dan beri sürüyor. İlk makale 1990da yazıldı, 1991'de *Psikanaliz ve Çağdaş Düşünce (Psychoanalysis and Contemporary Thought)*'de yayımlandı. Yani yirmi yıl olmuş diyebiliriz.

Halasz: *Sizi '91 yılındaki makalenizi yazmaya sevk eden olaylarla başlanabilir miyiz? Bugün modern nöro-biyolojide zihinle ve gelişimle ilgili paradigma değişiminin kalbindeki bu alana sizi getiren neydi?*

Schore: Öncelikle şunu belirtiyim ki; ben bilim insanı vazifesini de yürüten bir klinisyen olmaktan çok klinisyenlik de yapan bir bilim insanıyım. Şu sıralar ayrıca deneysel klinik araştırma yürütüyor olsam da, yaptığım işin büyük bir kısmını klinik modellerle doğrudan ilişkili olan teorik araştırmalar oluşturuyor. Ancak bilim insanı tarafım son kırk yıldır gördüğüm hastaların iç dünyalarını dikkatli bir şekilde gözlemliyor.

Aslında bilimi ve klinik çalışmaları bütünleştirmek meslek hayatımın ilk yıllarımdan beri yapageldiğim bir işti. Pittsburgh Üniversitesi'nde klinik psikoloji eğitimi aldım; altmışların ortasında davranış psikolojisi en verimli çağını yaşıyordu, buna rağmen psikodinamik yaklaşımların daha çok çeşitlilik arz eden geniş bir hasta yelpazesi üzerinde etkili sonuçlar verebileceğini hissediyordum. Yani, mesleki yaşamımın en başından beri içimde ciddi ölçüde rahatsız, narsisistik kişilik bozukluğu ve borderline kişilik bozukluğundan mustarip hastalarla yapılan çalışmaları anlamama imkân tanıyan klinik bir eğilim taşıyordum: Hastalara dair psikanalitik bir anlayış geliştirme eğilimi.

Bu rahatsızlıkların psikopatolojik kökenleri yaşamın erken dönemlerinde gizlidir; ele alınan vakalar da aile ilişkileriyle ilgili ruhsal bozuklukların hayatın sonraki dönemlere olan etkilerini yakından görmeme imkân tanıdı.

Ancak ikinci eğiliminin kökleri Detroit'te bulunan Lafayette Kliniği'nde gördüğüm staja dayanır ki bu stajım da klinik nöro-psikolojiyle ilgiliydi. O zamanlar sinirsel kusurların anatomik sistem içerisindeki yerini saptamak için Halstead-Reitan ve Luria sinir tanılayıcı bataryaları kullanılıyordu. Bu araştırma/eğitim hastanesinin kadrosunda müthiş psikanalistlerden oluşan bir ekip, zamanının önde gelen sinirbilimcilerinden ve nöro-psikoloji uzmanlarından oluşan bir başka ekip, ünlü bir psiko-fizyolog ve şizofreninin biyolojik dayanakları üzerine çalışan bir grup psikiyatrist bulunuyordu. Disiplinlerarasılığa bakar mısınız! Yaygın klinik konular hakkında çeşitli disiplinlerin bir arada konuşulduğu heyecanlı ve ateşli toplantılara dair anılarım canlılığını hâlâ koruyor.

Hem bilimsel alana hem de klinik uygulamalara yönelik bu ikili ilgim burada, Güney Kaliforniya'daki Kaiser Permanente'nin Psikiyatri Bölümü'nde göreve getirildiğimde de devam etti. Haftada 30 hasta görmenin yanı sıra; pek çok nöro-biyolojik değerlendirme yaptım, Kaiser'deki nöro-psikologları eğittim ve pediatri bölümünde ders verdim. Ayrıca, uzun dönem hastalarla yakinen ilgilenebilmek için özel bir uygulama başlattım. On sene çalıştıktan sonra, 1980'de klinik çalışmalarımın saatlerini epeyce azaltmaya ve yoğun bir çalışma evresine girmeye karar verdim. Kaiser'den ayrıldıktan sonra DSM'nin "örgensellik" kavramının sınırlılıkları üzerine bir şeyler yazabileceğimi düşündüm. Böylece, on yıl kadar bir süreyle hâlihazırdaki klinik uygulamalarımın yanı sıra, yalnızca klinik psikolojiye değil aynı zamanda psikiyatri, nöroloji ve pediatriye (zaten uğraşmakta olduğum alanlara) ve nihayetinde biyoloji ve biyokimyaya dönerek akademik uzmanlık dünyasına yeniden daldım.

On yıl boyunca her hafta bir günümü Kaliforniya Devlet Üniversitesi'nin kütüphanesinde, kâğıt yığınları arasında geçirdim. Çeşitli alanlardan koca koca makalelerin fotokopisini çektirir ve bunları evdeki çalışma odama taşırdım. Tedavi etmekte olduğum hastaların psikolojik ve psikiyatrik sorunlarının temelinde yatan biyolojik ve nörolojik süreçlerle ilgilenmeye başlamıştım.

Halasz: *Peki, bu kendi kendine öğrenme sürecinde sizi bu yöne aslen iten neydi? Yapmış olduğunuz şey geleneksel akademik ya da analitik araştırma süreçlerinin izlediği seyirden bir kopuş gibi görünüyor.*

Schore: Kesinlikle öyleydi zaten; tamamen bilinçli bir seçimdi. O ara, kendi psikanalitik psikoterapötik keşiflerimin sonuna gelmiştim ve öncelikle şahsen örgütleyebileceğim bir çalışma hayatına sahip olmak istediğimi fark ettim; ne de olsa fitratım itibarıyla kendi çalışmalarını kendisi

örgütlemek isteyen birisiydim. İşte böylelikle bir psikanaliz kurumuna girmek ya da UCLA'da akademik bir görev almak yerine bağımsız çalışmanın ıssız patikasına yöneldim. Böylesi benim sürekli büyük yenilikler peşinde koşan bünyeme ve öğrenme usullerime uyuyordu. Ayrıca, bu durum uzmanlığa adanan zamanın en verimli geçirilmiş zaman dilimi olduğunu varsayan değer yargılarıma da uygundu. Çalışmalarımı farklı disiplinlerde sürdürdükçe bu disiplinler arasındaki temas noktalarıyla özel olarak ilgilenmeye başladım. En çok da alanlar arasında geçişi sağlayan kavramlarla ilgileniyordum, bu yüzden geniş bir yelpazede seyreden meşguliyetlerimi daraltacak bir çerçeve istemiyordum. Psikoterapi uygulamalarım sayesinde edindiğim bilgiler bana kendi yolumda yürümem için, meraklı zihnim beni nereye sürüklerse oraya gitmem için gereken özgüveni vermişti; bu da on yıl sürecek yoğun çalışmalarım için gereksinim duyduğum enerjiyi ve çalışma azmini sağlayan şeydi.

Halasz: *Genç bir klinisyen, araştırmacı ve akademisyen için neredeyse on yıl boyunca kendi kendine öğrenme serüvenine girişmek oldukça cesur bir hamle.*

Schore: Kendi kendimi yönlendirme mekanizmasının ilk biçiminden üç buçuk yılda aldığım doktora diplomam da dâhil olmak üzere eğitim hayatımın tamamında başarıyla istifade ettim. Bu mekanizmayı zihnimin iç işleyişini yakından tanıdığım terapi dönemimde daha da geliştirdim ve bu da müteakip bağımsız çalışma dönemime (daha rahat bir şekilde) girmemi sağladı. Aynı dönemde, hastalarım ve şahsımda gözlemlediğim duygusal süreçlere dair terapötik keşiflerim birincil duygulanımın hem hastanın hem terapistin öznelliklerinde barındığını ve psikolojik ve biyolojik alanları bütünleştirecek bir bakış açısının gücünü fark etmeme imkân tanıdı.

Bağımsız çalışmalarımı yürüttüğüm on yıl boyunca, on yıllık resmi eğitim sürecimin aksine, ne sınav baskısı hissettim, ne herhangi bir şeyi açıklama ya da çözmeye gereği duydum, ne de herhangi bir şey yayınlamak durumunda kaldım. Halim tavrım çok olumluydu, farkı alanlardan yeni bilgiler edinmenin keyfiyle dolup taşıyordum, eğitim gördüğüm dönemde olduğundan çok daha farklı ve fazla disiplinde uzmanlaşabileceğimin farkına vardıkça kendime güvenim ve merakım artıyordu. Böylelikle birkaç yılını hücre biyolojisi, nöro-kimya, nöro-psikoloji ve nöro-anatomi vs. alanlarındaki dergileri okuyarak geçirdim; özellikle de organizmanın erken gelişim dönemlerinde yaşadığı değişimler üzerine çıkan yazıları ilgiyle takip ediyordum.

Zamanımı kendi elimle örgütlememe imkân tanıyan bir yapı ve yaratıcılığı destekleyebilecek bir ortam yaratmak durumundaydım. Bu bağımsız çalışma döneminin en başında içgüdüsel bir şekilde piyanoya döndüm. Çocukken bir- iki sene piyanoyla uğraşmışım. 30-40 yaşlarımda da çeşitli sebeplerden oturma piyanoya geri döndüm. Müziği yalnızca dinlemek değil üretmek, böylelikle ezgileri fildişi kuleme taşımak istiyordum. Müzikle uğraşmak yalnızca zihnimde değil parmaklarımda da olan biten kimi şeyleri anlamama imkân sağlayacaktı; bunun farkındaydım. Bilim ve de duygular, yalnızca mantıkî çıkarımlarla kavranamazdı. İdrak etmeye başladığım şeyi görselleştirebilmek de istiyordum. Ondan sonradır ki sağ beynime, yaratıcı süreçlerin kaynağına yönelmem gerektiğini fark ettim.

Her hafta düzenli olarak yerel üniversitenin kütüphanesine gidiyordum. Eve 30-40 makalenin fotokopisiyle dönüyor ve hepsinin üzerine notlar alıyordum. On yılın sonunda bu notların boyu bir metreyi de geçti; birbirinden farklı alanlarla ilgili ortak araştırmalar üzerine ayrıntılı notlardan oluşan uzun uzun bölümlerden müteşekkildi bu kâğıtlar. Her iki ya da üç defterde bir alanlar arasında yinelenen örüntüleri yazıyordum ve birbirinden farklı araştırma alanlarının yazınlarını bütünleştirmeye başlamıştım bile. Psikiyatri, psikoloji ve biyolojinin bütünleşmesinden güçlü teorik modeller doğacağından emindim.

On yılın sonunda bu bağımsız çalışma dönemini sezgisel bir biçimde sonlandırmaya karar verdim. Bundan sonraki planım uygulamalarımda gözlemlediğim klinik fenomenlerle ilişkili psiko-nöro-biyolojik bir formülasyon kaleme almaktı. Aslına bakarsanız, araştırmamın sonunda karşı karşıya kaldığım sorunsallardan bazıları mitokondrinin rolü, enerji üretimi, yaşam boyu gelişim, metanojenik bakterilerin evrimi ve yaşamın en erken dönemleriyle iyileşme sürecinin temel aşamalarıydı. Bu alanlara ilerleyen zamanlarda geri dönmeyi düşünüyorum.

Anlattığım dönem 30-40 yaşlarımda sonlarıyla 40-50 yaşlarımda sonları arasında gerçekleşti ki bu dönemde uygulama yöntemimi inşa ediyor olmam gerekirdi. Bunun yerine klinik çalışmalarımı üç güne indirerek zamanımın büyük kısmını araştırmalarıma hasrettim. Ev masraflarını karşılayabilmek için de ben ve eşim sorumluluk alanlarımızı değiştirdik, o da şahsi ofisini kurdu. Bir anlamda, 10 yıl boyunca Judy Schore'un himayesi altındaydım. Bir başka deyişle, araştırmamı nasıl finanse edeceğimiz, ev kredisini nasıl ödeyeceğimiz ve iki çocuğu nasıl büyüteceğimiz gibi konuları kendi aramızda halletmiştik.

Böyle bir düzenlemeye gitmenin başka artıları da vardı. Kızım doğar doğmaz babalığa daha fazla vakit ayırmak için çalışma süremi dört güne indirdim. Çocuklar büyüdükçe, Judy ve ben de müşterek sorumluluklarımızı yeniden düzenledikçe çocuklar okuldan eve döndüğünde karşılığında beni görmeye başladılar. Bunu vurgulama gereği duydum; çünkü ortaya koyduğum bilimsel araştırmaların hepsi laboratuvarda yürütülmedi. Çalışmamın bütün kaynağı içinde yaşadığım ev ve kurduğum ilişkilerdi; bu konuda çok ciddiym. Yaşadığım önemli değişim yalnızca Judy ile kurduğum ilişkiden değil aynı zamanda baba olmamdan da kaynaklanıyordu. Babalığım, çocuklarımla –özellikle de bebeklik çağlarında- kurduğum ilişkilerden neşet eden duygusal gelişimin kaynaklarından biriydi. Üniversite yıllarımda da gelişim psikolojisine yönelik büyük bir ilgi besliyordum, işte bu öznel merakım da çocuklarımla olan ilişkiye yansdı. Dolayısıyla, bilimsel birikim ve gözlerimin önünde gerçekleşen gelişim süreçlerinden topladığım veriler kendi öznelliğimin süzgecinden de geçiyordu. Bu yakın ilişkiler sayesinde yaygın olarak görüldüğü şekliyle diğer alanlardan ayrılmış bir bilimsel bakış açısını temellük etmemiş; akademik olarak araştırdığım konunun bizatihi önemli bir parçası olmuştum.

Bu dönem boyunca kendi klinik uygulamalarıma da devam ettim; özellikle de narsisistik kişilik bozukluklarını tedavi ettim ki bu sorun o zamanlar Kohut, Kernberg ve Masterson tarafından yapılan ufuk açıcı çalışmalarda yeni yeni ele alınmaya başlanmıştı. Bu araştırmacılar ödipal gelişim evrelerine değil, pre-ödipal gelişime odaklanıyordu; eskinin ödipal dönem merkezli gelişim teorileri gittikçe daha da sorunlu bir hal almaya başlıyordu. Kendi hastalarım da birer veri kaynağıydı; hastalarımın erken nesne ilişkileri ve süregiden kişilik kusurlarından kimi bulgulara varıyordum. Bir başka deyişle, araştırmamın sonucunda ortaya çıkan gelişim modelleri pre-ödipal deneyimlerle, yani bilinç-dışı zihnin ilk gelişimi de dâhil olmak üzere gelişim sürecinin ilk safhalarıyla ilgili varsayımlarda bulunmama yetti. Böylece, fikirlerimi hastalar üzerinde sınama fırsatı da elde ettim. Araştırma sonucunda ortaya çıkan fikirler klinik uygulamalarda da işlemeliydi.

Halasz: *Eski gelişim teorileri demişken hangilerini kastettiğinizi ve teorilerin ne anlamda sorunlu olduklarını da anlatabilir misiniz?*

Schore: 1980lerde Mahler ve Sten bilimsel gözlem yöntemlerini gelişimsel psikanaliz araştırmalarına sokmaya başladı. Bu veriler erken gelişim süreçleri üzerine çalışan klinisyenlerin (mesela empati üzerine çalış-

şan Kohut'un, kişisel psikopatolojinin ortaya çıkışında babanın değil an-
nenin rolü üzerine çalışan Masterson'un) hâlihazırdaki çalışmalarının
anlamını pekiştirdi. Bilimsel alan ve klinik çalışmalar bir araya gelerek
şunu gösterdi: Yalnızca üç-dört yaşlarındaki kişilik gelişimine odaklanan,
bütün psikopatolojilerinin ortaya çıkışını saldırganlık ve cinselliğe indir-
geyen ödipal psikanaliz teorileri daha ciddi kişilik bozukluklarından mus-
tarip kişilerin iç dünyasındaki yapısal eksiklikleri anlamada yetersiz kalı-
yordu. Bu söylediğim şey uygulamada elde ettiğimiz bir bilgiydi, nitekim
o zamanlar Los Angeles'ta sürekli olarak bu tür hastalarla karşılaşıyor-
duk.

Bunlara ek olarak, o zamanlar psikanaliz psikopatojenez modellerin-
deki gerçek yaşam travmasını aforoz etmeyi sürdürüyordu. Ancak geli-
şimsel bozukluklardan mustarip hastalar çocukluklarına ilişkin bahsetti-
ğimiz türde travma hikâyeleri anlatıyorlardı. Böylelikle, üç yaşında, ko-
nuşmaya başlamış çocuğun gelişimi üzerine kurulu mevcut klinik model-
lerin çocuğun gelişimini çok geç bir yaşta başlattığını hem teorik hem de
pratik olarak fark ettim; bu modeller çocukluk çağının dönüm noktaları-
nı büyük ölçüde es geçiyordu! Hal böyle olunca gitgide daha da erken
yaşlara odaklanmaya başladım. Bu söylediklerimle kimi büyük gelişim
psikanalistlerinin bilinçdışının erken evrelerini derinlemesine çalışma-
dıklarını iddia ediyor değilim. Elbette ki Bowlby ve Winnicott yaşamın ilk
yılıyla ilgili bir şeyler söylüyordu. Ayrıca Klein'in yansıtma özdeşim üze-
rine fikirleri de gelişimimizin başlangıç dönemlerine odaklanıyordu.

Çocuğun konuşmaya başladığı dönemden henüz konuşmadığı dö-
neme odaklanmaya başlayınca düşüncelerim de bilincin gelişiminden
bilinçdışının gelişimine, bilişsel alandan duygusal alana kaydı. Açıkça
görüldüğü üzere şimdilerde duygulanımın önceliğinin tesis edildiği bir
dönemdeyiz. Fakat o zamanlar yalnızca psikanaliz değil genel olarak
bütün bilim camiası insani deneyimde duygulanım süreçlerinin mühim
rolünü önemsiz addediyordu. Hatırlayın; 1960lar, yani kariyerimin baş-
langıç dönemi, davranış psikolojisinin altın çağıydı. Sonrasında, yetmiş-
lerde ve seksenlere bilişsel psikolojiye doğru bir paradigma değişimi ya-
şandı elbette; bu değişimi seksenlerin sonu- doksanların başında üçüncü
bir gücün, duyguların psikolojisinin psiko-biyolojisinin *olanca görkemiyle*
hayatımıza gümbür gümbür girmesi izledi.

Duygulara gelecek olursak; fark ettim ki hastalarım, özellikle de bu
erken gelişim döneminden kaynaklanan rahatsızlıklardan mustarip olan-
larla, yaptığım çalışma tamamen duygularla ilgiliydi. Bu hastalarımın

kişiler arası ilişkilerdeki kusurları temelde geniş bir duygu yelpazesıyla başa çıkmadaki eksikliklerdi. Aslında narsisistik kişiliklerdeki kilit duygulanımlar cinsellik, saldırganlık, hatta kaygı bile değildi; bu hastalara yön veren daha ziyade erken yaşta şekillenmiş korku-dehşet ve utanç duygularıydı. Tesadüfe bakın ki 1980lerde Judith'in doktora tezi için yaptığı klinik araştırma utanç duygusu üzerineydi. Dolayısıyla ben de erken yaşlarda şekillenen utanç duygusuyla ilgilenmeye başladım ve bu da beni yalnızca duyguların erken dönem gelişimi üzerine çalışmaya sevk etti.

Halasz: *Yani diyorsunuz ki "Judy Schore'un himayesinde" geçen bu on yıllık süre içerisinde teorik çalışmanıza yalnızca hastalarınız değil Judy'nin utanç duygusu üzerine yaptığı akademik araştırmalar da yön verdi.*

Schore: Evet. O zamanlar, Sylvan Tomkins'i bir kenara koyacak olursak, büyük oranda görsel ve sözel olmayan utanç duygulanımı üzerine çok az çalışma vardı. Duygulanım alanındaki ilginin bütünü olmasa da önemli bir kısmı daha sonra şekillenen bir duygu olan ve sözel döneme yakın duran suçluluk duygusu üzerindeydi. Judy ve ben de, özellikle, daha erken dönemlere, henüz konuşmanın başlamadığı evrelere ve daha erken hissedilmeye başlanan, sözel dönem öncesi duygulara dikkat etmeye başladık.

Solerin sonunda utancın narsisistik kişilik bozukluklarının alamet-i farikası olduğu anlaşıldı ve gelişim sürecinden kaynaklanan bozuklukların tedavisinde bu duygulanım üzerine çalışmak başat bir önem kazandı. Ben de bu sözel dönem öncesi duygulanımın kişiler arası ilişkilerdeki köklerini daha da yakından incelemeye başladım. Bu konu üzerine hiçbir şey yazılmamıştı. Daha sonra utanç konusunun klinik anlamda yalnızca gelişim evreleriyle değil terapi süreciyle de ilişkili olduğu anlaşıldı. Gelişimin daha erken dönemlerini daha da derine giderek çalışabilmek için kişinin kendi utanç dinamiklerine dair de bir parça anlayış geliştirmesi gerek. Bu dinamikler çoğunlukla kişiler arası ilişkilerde harekete geçiyor, temeli bebeklik çağında atılsa bile kendisini sözle açığa vurmuyor, sözcüklerin dışında kalan bütün ilişkilerde ve gelişim evrelerinde varlığını sürdürüyor. İlginçtir ki, bu görümler kendi kendime yürüttüğüm on yıllık çalışma sürecini içgüdüsel bir şekilde sonlandırmaya karar verdiğim an ortaya çıktı. Artık kalemi elime almanın vakti gelmişti; biliyordum ki yazacaklarım utanç duygusunun ortaya çıkışına özellikle odaklanan bir erken dönem duygusal gelişim modeli üzerine olacaktı.

Halasz: *Bu alanda yazdığın ilk yazıyı ya da makaleyi hatırlıyor musun acaba?*

Schore: Evet. Judy ile birlikte bir makale yazmıştık; utanç ve cinsiyet gelişimini konu alıyordu. Makaleyi *Amerikan Psikanaliz Derneği Dergisi* (*Journal of the American Psychoanalytic Association*)’ne yolladık fakat üstünde bile durmadılar.

Halasz: Yani yayımlanmadı?

Schore: Hayır. Psikanalizin duygulanımla ilgili hiçbir teori geliştirmedeği bir zamanda yalnızca duyguların önceliği üzerine konuşmakla kalmıyor, aynı zamanda psikanalizin temel ilkelerinden birini, gelişim sürecinde ve terapide ödipal olayların merkeziliğini, sorguluyorduk. Ancak JAPA ile bağlantılı bir psikanaliz dergisi daha vardı: *Psikanaliz ve Çağdaş Düşünce* (*Psychoanalysis and Contemporary Thought*), sanırım bu dergi artık çıkmıyor. Derginin editörlerine baktığımda gördüm ki kurul Bob Emde, Fred Pine ve Erik Erikson gibi önemli gelişim psikologlarından oluşmaktaydı, bu da beni çok rahatlattı. İsimlerini görür görmez anladım ki aradığım mecra burasıydı. Böylece “Erken üst-benlik gelişimi: utanç duygusunun ortaya çıkışı ve uygulama döneminde narsisistik duygulanım düzenlemesi” adını verdiğim ilk yazımı yazdım ve dergiye yolladım. Yazı, sağ hemisferin erken gelişimine ilişkin nöro-biyolojik görüşlerle son buluyordu. Şimdi geri dönüp baktığımda bu yazıda gelişimsel nöro-psikanalize dair fikirlerimin tohumlarını attığımı görüyorum.

Halasz: Anladığım kadarıyla bu yazı ilk kitabınız *Duygulanım Düzenlemesi ve Kendiliğin kökeni: Duygusal Gelişimin Nörobiyolojisi’nin de öncülüymüş*. “Kendiliğin kökeni” özellikle de ilk kitap için başa çıkması zor bir konu- bu konuyu nasıl kavramsallaştırdınız?

Schore: Söylediğim gibi bağımsız çalışma dönemimin getirilerinden biri biyoloji ve psikolojiyi birleştiren/bütünleştiren disiplinlerarası bir bakış açısı kullanmaya başlamamdı. Bu bağlantı gelişim üzerine düşürürken mizacın (doğamızın) ve bize verilen eğitimin (çevremizin) birbiriyle ne şekilde etkileşim içerisinde girdiğini özel olarak kavramsallaştırmamı sağladı. Yalnızca erken dönemdeki bilişe değil aynı zamanda bedene dayalı duygulanıma odaklanmak da gelişmekte olan zihin ve bedenin birbiriyle ne şekilde etkileşime geçtikleri üzerine düşünmeme imkân tanıdı. Bu teorik mercekle de yalnızca ruhsal işlevin gelişimine değil, aynı zamanda erken dönemde ortaya çıkan temel psiko-biyolojik süreçler arasında aracılık yapan nöro-biyolojik yapıya bakıyordu. Hatırlayın, o zamanlar alan çözölemeyecekmiş gibi görünen ikili karşıtlıklar tarafından istila edilmişti: biyoloji vs. psikoloji, fıtrat vs. eğitim, beyin vs. zihin, zihin vs. beden.

Farklı disiplinlerle ördüğüm bu modelin yetkinliğine inanıyordum. Bu modeli ne zaman gelişimsel bir fenoneme uygulasam, bu fenomenin altındaki temel gelişim mekanizmasına ilişkin (daha) derin kavrayışa ulaşıyordum. Söz konusu mekanizma çalıştığım vakalarda ortaya çıkan gelişim dinamiklerinde de işliyordu. Temelde, bilimsel teori ve klinik uygulama ruhsal yapının evrimine ve kişiler-arası deneyimlerin ruhsal yapıyı (iyi ya da kötü yönde) nasıl değiştirdiğine ilişkin açıklayıcı bir model oluşturmak üzere bir araya gelmekteydi. Böylelikle, bağımsız çalışma dönemimden sonra da düzenleme teorisi olarak zuhur edecek modele duyduğum güven klinik deneyimlerim sayesinde arttı. On yıl boyunca beni bu çalışmaları yapmaya sevk eden saik giderek artan merakımdı ve bu merak hem kendi zihnimin hem de geliştirdiğim disiplinler-arası bakışın yeterliliğine duyduğum güvenle nihayete erdi. İlginçtir ki, şimdilerde herhangi bir alanda sezgilerle harekete edebilecek kadar uzmanlık kazanmak için on bin saat (yaklaşık 10 yıl) yoğun bir şekilde çalışmak gerektiğini biliyoruz artık.

Halasz: *Kendine duyduğun güven içinden gelmiş; bu güven kurmuş olduğun modelden de kaynaklanabilir, onun başarısıyla da şekillenebilirdi, ancak seni ikna eden asıl şey içten içe bu modelin başarısına olan inancın. Peki, hem merakını hem de inancını ve güvenini tam manasıyla nereden devşirdiğinle ilgili bir fikrin var mı?*

Schore: Sahip olduğum bu örtük inancın köklerini zihnimim iç işleyişini daha yakından tanıdığım kendi terapi sürecimde keşfetmiştim. Bu keşif de beni müteakip yalnız ve bağımsız çalışma serüvenine sevk etti. Aynı dönemde, şahsımın ve hastalarımın duygusal süreçlerinin terapötik keşifleri birincil duygulanımın hastanın ve terapistin özelliklerinde ne şekilde barındığından ve insan deneyiminin ilişkiselliğini içeren bir bakış açısının gücünden haberdar olmamı sağladı.

Günlük yaşamımda geniş bir disiplinler yelpazesinden yeni çalışmalar okumaya ve bu çalışmalar üzerine düşünmeye vaktimin önemli kısmını ayırmaya devam ediyorum. Bu şekilde, zihnimin bilinçli ve bilinç dışı kısımları durmaksızın uyarılıyor, yeni ve ilginç bilgilerle karşı karşıya kalıyor, hayrete düşüyor. Yeni bilimsel ve klinik verilere ulaştığım zaman verdiğim tepki entelektüel kaygıların ötesinde. Bağımsız çalıştığım dönem bana hem nesnel hem de öznel öğrenme sürecinin duygusal olduğunu, öznel ve öznel arası duygusal süreçleri kendime dönüp bakmadan anlayamayacağımı gösterdi. Bu durumun farkına içgörü geliştirdiğim

anlarda, daha önce anlayamadığım bir şeyi sonrasında derinden kavradığım noktalarda vardım. O yaratıcı “an”da önemli bir duygusal telaş saklı.

Belirtmiş olduğum sorunlara taze bir çözüm getirmeye çabalarken, gelişim sürecinde sağ beynimizdeki örtük öğrenme süreçlerinin aşına olduğumuz sol beyin yaklaşımlarımdan daha geniş bir rol oynadığını fark ettim. Daha en başında hiçbir şeyi alenen ezberlememeye karar verdim. Sonradan gördüm ki acele bir çözüm aracılığıyla açıklama sürecini vakitten önce sonlandırmak yerine zihnimin yeterince zinde kalmasını sağlayabilmek için bilmemenin şüphesine katlanmak zorundaydım. Yaratıcı süreci baltalamamak için özellikle hiçbir şeyi çözmemeye gayret ettim. Daha ziyade, neyin gerekli bilgi olduğunu bilmeye yönelik bedene dayalı içgüdüsel bir hünerle, dikkat çeken bilgiyi kullanacaktım. Nihayetinde, zihnimin sağ taraftaki bilinçdışı kısmı örüntüleri tanıyacaktı ki daha sonra sol taraftaki bilinçli kısım bu örüntüleri sözel olarak tarif edecekti. Bu çözümleri sık sık görsel malzemeye döktüm. Bir süredir sol beynin öğrenme mekanizmalarını değil de sağ beyindeki süreçleri çalıştığının farkındaydım.

Bağımsız çalışma ve keşif dönemimde yaratıcılığımın kendisini doğrusal ilerleyen analitik ve entelektüel “çalışmalarımda” değil de olumlu duygularla yüklü, doğrusal olmayan bir düzlemde ilerleyen “piyano çalışmalarında” açığa vurduğunu ve bu anların uzun süre devam eden bir dikkatle sürdüğünü gördüm. Sık sık klasik müzik, özellikle de Mozart ve Handel çalışıyordum. Olumlu uyarımları kuvvetlendiren bu yaratıcı haller yüksek ilgi ve zevkin getirdiği olumlu duygulanımlarla imlenen kimi zaman da heyecan ve mutluluğa dönüşen uzun sürelerle maluldü. Ayrıca yeni çözümlerin buluşunu tetikleyebilecek düşünce deneyimlerine de ev sahipliği yapılabiliyordu. Bildiğiniz gibi yapılan araştırmalar da müzikle uğraşmanın yeni bilgi girişini kolaylaştırdığını ve böylelikle öğrenme kapasitesini arttırdığını gösteriyor.

Merak duyma, tanıma, anlama ve alanları birbirine ekleme yeteneğime duyduğum güven on yılı aşan klinik deneyimimle daha da arttı. Bir yandan böyle bağımsız bir duruş sergilediğim için bana hayranlık duyan öte yandan da bu işe harcadığım muazzam vaktin boşa gitme ihtimalinden ötürü endişe içinde olan arkadaşlarımdan kaygıları bile bu güveni sarsamadı. Açıklama süreci meyvesini verdiği ve ailemden gelen desteği kaybetmediğim sürece arkadaşlarımdan “Bırak birileri çalışmalarına göz atsın”, “ Belki yanılıyordursundur” kabilinden kaygılarından korkma gerek yoktu.

Rasyonel olana değil de içgüdüsel olana duymaya başladığım bu güven aynı zamanda bağımsız çalışma sürecimin ne zaman sona erdiğini, ne zaman bu konudaki fikirlerimi kaleme alıp bilim ve psikanaliz dünyasında sınınamam gerektiğini anlamama imkân verdi. Yani 80lerin sonuna geldiğimizde, içsel yolculuğum dış dünyaya açılan, beni (Avusturalya da dâhil olmak üzere!) çok uzaklara götürecek bir yolculuğa evrildi.

Halasz: *Bu uzak şehirleri keşfe başlamadan önce görüyorum ki elinle yaptığın jest bize hâlâ bitmek bilmeyen merakını ve entelektüel iştahını anlatıyor. Bu da bana şuan burada, çalışma odanda, duran düzinelerce makaleyi, bazıları 1 metre uzunluğundaki yazı yığınlarını anırtıyor. Makaleler etiketlerle renk renk kodlanmış.*

Bu sahneyi beş yıl önce sana yaptığım ziyaretten hatırlıyorum; ADHD üzerine bir makaleyi sormuştum. “Bir saniye” demiştin, hiç tereddüt etmeden masanın üzerinden tavana uzanan bir makale yığınının dalmış, aralarında neredeyse yarım metre boşluk bulunan iki kâğıdı çekip çıkarmıştın. Bu sahne bende doymak bilmez entelektüel iştahının fotoğrafik bir hafızayla taçlandırılıp taçlandırılmadığı izlenimini uyandırdı?

Schore: Sonradan elektro-gravürcülüğü yapan, Almanca’dan İngilizce’ye çeşitli metinler tercüme eden Avusturyalı bir Yahudi göçmeni olan büyükbabamın fotoğrafik hafızası vardı. Herhangi bir şey okuduğumda bunu önce duygusal olarak mekânda işaretliyorum, daha sonra oraya yerleştirebiliyor ve yerleştirdikten sonra tam sayfasında aradığım cümleyi bulabiliyorum. İlginç bir şeyler okurken çok dikkatliyim, bu da bedendeki işaretleyicileri harekete geçirerek okuduğum şeyle kişisel bağımı kuruyor, okuduğum da bu sayede anlam kazanıyor. Sağ hipokampım dikkat çekici yeni bilgiyi zamanda ve mekânda gerçekten işaretliyor. O etiketler de yazıları bir anlatı biçimine sokmam gerektiği vakit işime yarayan görsel birer ipucu. Esas mesele söz konusu materyalin nerede başladığını hatırlayabilmek. Nerede olduğunu ve ona ne zaman ulaşacağımı biliyorum. Tabii bu faaliyetlerin çoğu örtük düzeyde gerçekleşiyor. Bu durum bazen daha da karmaşık bir hal alabiliyor; örneğin, ilk kitabımda yaklaşık 2500 farklı alıntıya yer vermiştim.

Güçlü bir görsel hafızam var: Bir şeyi hafızamdan çekip almak için zihnimde yolculuk yapmam gerektiğinde, bu şeyi gelecekte kullanmak üzere en son nerede konumlandırdıysam bedenimi de tam o noktaya taşıyım genellikle. O materyalin nerede olduğunu zihnen bilmekten çok bedenen bilirim. Bütün bunlar burada, çalışma odamda, bir tarafta masam ve Mac bilgisayarım, öbür tarafta çıkma pencereye, havuza ve bahçe-

ye bakan bir başka masadan ibaret olan bu odada olup bitiyor. Arada da kitap rafları ve orada burada her yerde yığılmış duran yazılar var. Yeni gelen bir ziyaretçiye kaotik bir ortamda çalışıyormuşum izlenimi verebilirim. Ancak bu düzensizliğin içinde bir düzen var. Bütün bilgiler duygusal olarak işaretlediğim mekânlarda bulunmakta; bu işlemlerin çoğu da örtük, bilinç dışı düzeyde gerçekleşiyor.

Merak ve yaratıcılık her daim ilgi çekici meseleler olagelmıştır; zihnen odaklandığım meselelerden biri de kendi öz-düşünümsel bilincim. Geçtiğimiz günlerde, etkili bir tedavinin başat etkenlerinden birinin klinisyenin yaratıcılığı olduğu üzerine yazdım. Şunu ileri sürdüm: Sol beynin bilgiyi ayrı kategorilere indirgeyip yerleştiren akılcı, analitik ve ikincil süreç bilişinin aksine, örtük sağ beyindeki birincil süreç bilişi büyük ölçüde nesnel ve öznel verilerin sentezlenmesi ve bütünleştirilmesi/bir araya getirilmesi yeteneğini destekler. Kendi yaratıcı özneliğimi gözlemlerken, bedenimin zihnim daha farkına varmadan dahi ilgili ve önemli malzemeye nasıl da kendiliğinden ve bilinçdışı tepki verdiğini öğrenmeye başladım. Bütün bu öznel olaylar bana bedene dayalı bilinçdışının sözün ötesinde nasıl da hızlı bir şekilde işlediğine ilişkin önemli ipuçları veriyordu.

Halasz: *Pek çok insan bilinçdışıyla uzlaşmayı öğrenmiş durumda, fakat sen bundan fazlasından bahsediyorsun sanırım Allan. Bedenin verdiği mesajları da tanımayı öğrenmişsin- bu mesajlar yüz kızarması ya da çarpıntı, kalp atışı ya da nefes darlığı ya da lafzi anlamda nefesini kesen bir an olabilir elbette?*

Schore: Evet. Bu mekanizma, hastanın açık ve gizli bedensel ifadelerinin terapist tarafından tanınmasıyla aynı şekilde işliyor. Ancak benim öne sürdüğüm şu: Diğer problem çözme yöntemlerinde aynı zamanda kendi bedenimizdeki gizli işaretleyicileri de tanıyoruz, bu yöntemler de söz konusu işaretleyicilerle ilişkili imgelere bağlanabilir. Yalnızca bir grup psikoterapist değil aynı zamanda bilim insanları ve sanatçılar da yaratıcı süreçlerde bedensel hallerin ve imgelerin temel rolüne değinmiştir. Einstein soyut matematik problemleri üzerine düşünürken kendi bedeninin verdiği ipuçlarını izlediğini ve çözümün ona imgeler içinde göründüğünü gözlemlemişti. Bedensel karşı-aktarımın aşağıdan yukarıya işleyen sürecinden, hastanın sağ beyninin yürüttüğü sözsüz bilinçdışı iletişimin klinisyenin özerk sinir sistemi tarafından oluşturulan korteks altı bedensel işaretleyicileri harekete geçirdiği ve böylelikle hastayla kurulan iletişimle bağlantılı kortikal imgelerin harekete geçtiği anlardan

bahsediyorum. Bu mekanizma “iyi hislerimizin” nasıl da kimi klinik ön-sezilere yol açtığını ve duygusal içgörünün “budur!” dediğimiz anlarını açıklayabilir. Tesadüfe bakın ki sağ beyin süreçlerinin klinik yaratıcılık-taki yerini *Psikanalitik Diyaloglar (Psychoanalytic Dialogues)* dergisinin gelecek sayılarından birinde çıkacak makalemden etraflıca tartıştım.

Halasz: *Konunun dışına çıkacağım ama merak ettiğim iki nokta var. Birisi şu: Sohbetimize başlamadan önce çalışma odanda biraz nefes alacak bir alan yaratmak için 15 yıllık makalelerini bahar temizliğine tabii tuttuğunu söylemiştin. Bu yeni düzenlemeyi ne şekilde yürüttün? Makalelerinle bu kadar yoğun duygusal bağ kurmuşken, bahar temizliği yapmayı nasıl başardın?*

Schore: Hayat boyu nasıl yaşamaya devam ediyor ve değişiyorsak, belli şeylere tutunup bazı şeyleri bırakabiliyorsak, aynı süreç bu temizlik için de geçerliydi. Zamanda şuan bulunduğumuz noktada, her ne kadar yazılar önceki bir noktanın yüküyle dolu olsalar da, benim için anlamlı olmayabilirlerdi. Yeni bulgularım artık bir ya da birden fazla yazıma girmiş bulunuyordu. Bahar temizliği yapmadan önce ayrıca nerede olduğumu, neler başarmış bulunduğumu, bundan sonra ne yapmak istediğimi, ilerde soracağım sorular için hangi bilgilerin önem arz edip etmeyeceğini düşünüyordum. Dolayısıyla, eskiden sorduğum soruları cevaplamak için ihtiyaç duyduğum bilgiyle geleceğin duygusal-zihinsel keşifleri için gerekli olan bilgiyi örtük olarak ayrıştıran bir öz-denetim sürecinden geçtim. Gereksiz bilgiler toplamda sekiz adet 70 galonluk çöp tenekesi doldurdu.

Yazdığım zaman, karmaşık bilgileri etkili bir şekilde farklı düzeylerdeki okurların zihnine aktarmaya çalışıyorum. Fakat aynı zamanda kendim için de yazıyorum. Öznelliğin ve kişiler arası ilişkilerin bilinçli ve bilinçdışı alanları üzerine incelemelerim haliyle kendi öznelliğim üzerine düşünümümü içeriyor. Dolayısıyla yazdıklarım; sağ beyin kişiler arası ilişkilerde gerçekleştirdiği işlemleri sol beyin kullandığı dille anlatma çabalarım, aynı zamanda kendi öznelliğimin içerisinden konuşmam, sağ zihnimin örtük olarak bildiğini bilinç sahibi zihnimin açık olarak bilme çabası anlamına geliyor. Bu dilin daha açık olduğu anlar var; hatta bu dilin zarafet kazandığı anlar en müthiş anlar. İlerde, bir soruyu nasıl şekillendirdiğimi hatırlamak, basit bir şekilde söylemek istediğim şeyi tam manasıyla söyleyebilmek için gösterdiğim çabaya bir göz atmak, son zamanlarda elde ettiğimiz verilerin başlattığım varsayımları ne şekilde desteklediğini görmek için 15 sene önce yazdığım bu kitaba geri döneceğim.

Yalnızca elde ettiğim veriyi tanımlamaktan ziyade, ilk bakışta konuyla ilgisizmiş gibi görünen malzemeleri de en temel düzeyde birleştirmeye/bütünleştirmeye çalışıyorum. Başarılı olduysam bunun sebebi zihne ve bedene ilişkin hem psikolojik hem de biyolojik verinin gelişimsel bir bakış açısından süzülmesiydi; bu bakış açısı da öznel duygusal iç dünyamızın dış dünyayla da bağlantısı kuran bir işleyiş modeli yaratmama imkân tanımaktadır.

Halasz: *Bu modele geçeceğim fakat geçmeden önce konuyu dağıtacak ikinci sorumu da sormak istiyorum: Böyle güçlü bir merak hissine sahip olduğumu ilk ne zaman fark ettin? Yaşamının erken bir döneminde miydi, yoksa eğitim görürken mi? Kim seni bu merakın peşinden gitme yönünde harekete geçirdi ve bu hissi içine iyice yerleştirdi?*

Schore: Sanırım çocuksu bir merak ve keşif duygusu daha en başından içimde saklıydı. Zihnim böyle çalışır benim, dolayısıyla kişiliğimde merkezi bir yeri vardır merak duygusunun. Büyük çaplı yeni bilgileri işleme konusunda hayli dayanıklıyım. İzlerini 1940ların sonlarında, Manhattan'da geçirdiğim ilk çocukluğuma kadar sürebileceğim güçlü bir merak duygusu ve hayal gücüne sahip olduğuma dair canlı hatıralarım var. Anne-babamın bu merak duygusunun farkına vardığı ve onu içime yerleştirdiği, aynı zamanda zihnimin bağımsız gelişimini teşvik ettiği hatıralar.

Halasz: *İlk kitabını ithaf ettiğin Barbara ve George'dan bahsediyor olmalısın.*

Schore: Dünyaya geldiğimde Barbara ve George'un anne ve babam olmasını tam manasıyla müthiş bir kozmik tesadüf, iyi talihimin bir sonucu addediyorum. Vefat etmiş olan annem çok sıcak, faal ve sosyal bir insan olmanın yanında güçlü bir kişiliğe sahipti. Daha küçük yaşlarımdan itibaren ben ve kardeşim Carolyn için müthiş bir ev hanımı, sıcak ve ulaşılabilir bir anne olmuştu. Kendime olan saygımı ve olumlu anlamdaki narsisizmimi kurduğu anlara ilişkin kimi hatıralarım da var; bunlarla beraber bana önemli kısıtlamalar getirdiğini ve büyüklenmemin önüne geçtiği durumları da anımsıyorum. Ben ve kız kardeşim üniversite için evden ayrıldığımızda o da (bir bakıma) ayrıldı evden ve babamla çalışmaya başlayarak iş dünyasına girdi. Güvenli bağlanmaya ilişkin fikirlerimin önemli bir kısmı annemle kurduğum derin bağın içindeki imgelerin yansımasıdır.

Bu senenin başlarında 94 yaşında hayata gözlerini yuman babam oldukça pragmatik bir zihne sahipti (bilimin pratik uygulamaları peşinde koşan bir kimya mühendisiydi). Aynı zamanda oldukça duyarlı bir adamdı, empati yeteneği gelişmişti, görünürde çok farklı tipteki insanlarla duygusal bağlar kurma yetisine sahipti.

Kendisi de bir bilim insanı olan babam benim için yaratıcılığı da dâhil olmak üzere pek çok açıdan önemli bir rol model olmuştu. Kimya mühendisi olarak sürdürdüğü 50 yıllık kariyerinde 25 yaşından itibaren pek çok patent almıştı, bunlardan biri de “Metaller üzerinde çözünmez ve yapışkan ametal filmlerin şekillenme işlemi” için Birleşik Devletler’den aldığı patentti. 30larında, çocukluk dönemimde, elektro-kaplamada uluslararası üne sahip bir uzman konumuna geldi ve bakırla altının yeniden işlenme süreçleri üzerine çok sayıda patent aldı. Kariyerinin son demlelerinde de uygulamalı kimya mühendisliğinin yeni yeni gelişmeye başlayan bir alanına, iyon değişimi ve su kirliliğine el attı; Çevre Koruma Bakanlığı’ndan da bir ödül kazandı. Yani, temel kimya bilimini kullanışlı araçlara dönüştüren bir mucidin zihnine maruz kalıyordum sürekli. 21 yaşında, üniversite ve lisans sonrası eğitimim arasındaki dönemde, bir yıl boyunca babamla çalıştım.

Halasz: *Kimya mühendisliği alanında mı?*

Schore: Evet. Aslında bundan da ilginç bir şey olmuştu hayatımda. Haberin var mı yok mu bilmiyorum tabii. Yükseköğrenimi bıraktınca tıp fakültesine girdim ve iki-üç ay kadar orada okuduktan sonra bana uygun olmadığını fark edip orayı da bıraktım.

Halasz: *Niçin uygun olmadığını düşündün, yalnızca iki ay sonra? İnanılmaz gerçekten.*

Schore: Psikiyatri okumaya hazırlandığım dönemde anadal olarak psikoloji, yandal olarak da kimya ve İngilizce okumuştum. Sonra tıp fakültesine girdim. Gitmem gereken yönün hep bu olduğunu düşünmüştüm. Fakat 1964’te tıp fakültesine kabul edilince buranın kişiliğimle uyuşmadığını gördüm. Bırakın merak ve keşif duygusunu kamçılamay, tıp fakültesindeki dersler utanç dolu ve aşağılayıcıydı. Bilginin geniş bir insan kitlesiyle birlikte durup ezberden söylenen birtakım lafları not almakla edinilebileceği fikri bana hiçbir şey ifade etmiyordu.

Yalnızca birkaç ay sonra Dekan’ın odasına gittim ve “Bu işler bana göre değil, okulu bırakıyorum” dedim. Şaşkın bir şekilde yüzüme baktığını ve “notların gayet iyi, psikiyatri dersinde göz alıcı işler yapıyorsun” dedi-

ğini hatırlıyorum. Benim cevabım ise “Burada hiçbir şey öğrenemiyorum” olmuştu, sonra da fakülteden ayrıldım. Bütün bunlar Vietnam Savaşı zamanında olup bitiyordu ve gelecekteki eğitim fırsatımla araştırma olanaklarımı korumak adına bir yol bulmak zorundaydım. Bu yüzden derhâl klinik psikoloji yüksek lisansına başvurduğum ve kabul edildim. Ancak okul başlamadan yaklaşık dokuz ay önce babamın yanına çalışmaya gittim.

O zamanlar babam mesleğiyle ilgili yeni bir yola girmişti; metal boyama işleminin otomatik olarak uygulanmasını sağlayacak bir yöntem peşindeydi. Harika bir makine mühendisiyle birlikte çalışıyordu, ikisi ilk otomatik elektro-kaplama sistemini tasarlamış ve bu sistemi pek çok şirketin yanında General Electrics, General Motors ve IBM gibi önde gelen firmalara satmışlardı. Bu toplantılardan birinde, babamın termostat üreticisi Honeywell için otomasyon sistemi kurmak amacıyla yaptığı bir sunumda, ben de Florida'daydım. Hatıralarımdan birinde babam uzun bir masanın etrafında bir makine mühendisi, bir elektrik mühendisi, bir kimya mühendisi, bir su kirliliği uzmanı ve birkaç yöneticiden oluşan grubun önünde duruyordu. Bir öne bir arkaya sallanarak herkesten gelen soruları cevaplıyor, otomasyon sisteminin bahsettiği bütün bu farklı alanlara yapacağı etkiyle ilgili konuşuyordu.

Onu ilk defa böyle çok yönlü bir bilim insanı rolünde görüyordum ve ben de böyle bir zihinsel yetenek geliştirmek istediğimi düşünmüştüm; birbirinden farklı uzmanlık alanlarından kimselerle iletişim kurabiliyordum. Farklı disiplinler arasında gidip gelme yeteneği gelecekteki kariyerimin prototipik özelliği olacaktı. Bu sentetik, bütünleştirici yaklaşım o zaman (ve hatta şimdi de) yaygın olan tek uzmanlık alanı edinme gerekliliği ve kişinin alanını gittikçe daraltmasının daha iyi olacağı yönündeki fikirlere zıttı.

Bahsettiğim otobiyografik “Budur!” anı daha sonra bütün çalışmalarımın nüfuz eden disiplinler-arası bir bakış açısına evrildi. Resmi eğitim sürecimi takip eden bağımsız çalışma dönemimde en ilgi çekici araştırmacıların çeşitli alanların sınırlarında dolanan açık görüşlü kişiler olduğunu, psikiyatri ve nöro-bilimin, psikanaliz ve psikolojinin, nöropsikoloji ve kişilik teorisinin ara yüzlerinde duran insanlar olduğunu gördüm. Bu meraklı zihinler çeşitli bilimlerin sınırlarında çalışıyor, aynı zamanda bu bilimlerin arasında bir diyalog kurmaya çalışıyorlardı.

Halasz: *Bu söylediğine birazdan döneceğim Allan fakat anlattığına göre baban ve yedi-sekiz uzmanın olduğu şu Honeywell sahnesindeki termostat, düzenleme üzerine kurulu bir kontrol aracıymış.*

Schore: Bunu hiç düşünmedim.

Halasz: *Nihai bir düzenleyici değil mi işte?*

Schore: Ha şunu söyleyeyim ki bu anlattığım prototipik bir hatıraydı. Hiçbir zaman düzenleyicilerin ve düzenlemenin tam manasıyla neyle ilgili olduğu üzerine düşünmedim. Aslına bakılırsa, bütün otomasyon sistemlerinin kalbinde girdiyi ve çıktıyı denetleyen ve düzenleyen bir yapı bulunur.

Halasz: *Sıradışı.*

Schore: Ancak çalışmalarımda düzenleme ve duyguya odaklanacağıma dair düşüncem resmi eğitimimim bitene kadar düşmemiştii aklıma. Söylediğim gibi, klinik stajlarımda edindiğim tecrübeler beni nöropsikolojinin, nörolojinin, psikiyatrinin, klinik psikolojinin ve psikanalizin dünyalarına maruz bırakarak zengin bir arka plana sahip olmamı sağladı. 1970lerdeki bu on yıllık bağımsız çalışma döneminde, gerek evde gerek hastanede geniş bir yelpaze içerisindeki hastalıklardan mustarip hastaları görerek klinik bilgimi arttırdım. Tabii çocuklarda, ergenlerde ve yetişkinlerde klinik nöro-biyolojik becerilerimi ve personelle stajyerleri eğitmek amacıyla ders anlatma konusundaki yetilerimi de arttırdım bu arada. Bu on yıl içinde, daha sonra, gelecekte bir dönem bu konu üzerine bir şeyler yazacağıma ilişkin güçlü bir kanaate sahip olduğumun farkına vardım.

Halasz: *Bu fikir nereden çıktı?*

Schore: Kişiliğimin pek çok katmanından işaretler gelmeye başlamıştı. Fakat özel olarak ne hakkında yazacağımı bilmiyordum. Bunun bir önemi de yoktu. Genel olarak, geliştirmekte olduğum iki eğilimi – psikoterapi ve nörobilimi- bütünleştirecek/birleştirecek bir şeyler yazacaktım. Başlangıçta DSM-1’in “örgenseli” psikojenik etkenlerden ayırtmasına ilişkin bir eleştiri kaleme almayı düşündüm. Kaiser’deki işimi sonlandırmam ve bir süreliğine bağımsız çalışma yürütebilmek için günlük yaşamımın koşullarını değiştirmem gerekeceğini biliyordum. Özel klinik çalışmalarım devam edecekti, fakat şimdi kendimi haftada dört gün yakınlardaki bir üniversite kütüphanesinde çalışmaya adayacaktım. Biliyordum ki en yakınımdaykiler de girmeye mecbur olduğum yolda beni destekleyecekti.

Halasz: *Bana sorarsan bu durum hayatını şekillendiren pek çok olayın; paradigmanı babandan almanın, düzenlemenin ilkelerini gelişim psikolojisi, duygusal gelişim, nöro-biyoloji ve psikiyatrinin ara yüzlerine uygulama-*

nın doğal bir sonucu. Şimdi çalışmalarının gelişimine, bağımsız çalışma dönemini sonlandırdığın ve yazmaya başladığın, senin deyişinle içsel yolculuğunu dışarı taşıdığın zaman yaşanan olaylara dönelim. İlk yazın yayımlandıktan sonra neler oldu?

Schore: Utanç duygusu üzerine yazdığım yazı yayımlanır yayımlanmaz yazıda alıntılıdığım 40 yazara da birer kopya gönderdim; ayrıca onlara çalışmamı tanıtip kendi çalışmalarıyla benimki arasında bulunan bağı da anlattım. Bu yazarların pek çoğu psikanaliz eğitimi almış, çocuk ve yetişkin psikiyatristleriydi; içlerinde Henry Krystal, Stanley Greenspan ve Jim Grotstein gibi psikiyatristler de vardı. Sonra o yaz, 91 gibi olacak, yaklaşık 35 kişiden geri bildirim aldım; artık biliyordum ki gelişim psikolojisinin sunduğu bakış açısının merkeziliğine kani olan bir grup meslektaş, klinisyen ve teorisyenle bağlantı kurabiliştim. Bu yazarların büyük bir kısmının çocuk psikiyatristi olması alanla ilişki kurmama imkân tanımıştı.

Bu ilk makalemde, utanç duygulanımının ortaya çıkışına odaklanarak üst-benliğin erken gelişimine ilişkin bir model öne sürebilmek amacıyla gelişimsel ve klinik psikanalizden topladığım verileri gelişim psikolojisiyle birleştirmeye/bütünleştirmeye başladım. Ancak özgün iddiam erken dönem nesne ilişkilerinin yaşamın ilk yılından sonra gelişmekte olan sağ beynin nöro-biyolojisi üzerinde nasıl bir etki yarattığıyla ilgili teoriye de geniş yer veriyordu. Editörüm bana “Gördüğün gibi yaklaşık 70 sayfalık bir yer doldurdun şimdiden, belki nöro-biyolojiyle ilgili başka bir şeyler yapmak istersin?” demişti. Böylelikle yazının bu kısmını bir sonraki makalemde genişletmeye ve makaleyi de ileri düzeyde bir bilim dergisine yollamaya karar verdim.

Psikanalizle ilgili makale başarı sağladı; çünkü okurlar kendilerine aşına gelen bulguları, psikanalistlerden ve araştırmacılardan gelen, gelişmekte olan erken dönem zihniyle iç dünyaya ilişki gözlemleri değerlendirebildiler. Ancak şimdi öğrenmem gereken nörobilimcilerin nasıl tepki vereceği ve onlar için ne türde “bulguların” bir anlam ifade edeceğiydi. Geribildirimlerine ihtiyacım vardı, dolayısıyla bir meslektaşımın eleştirmenlik yaptığı bir nörobilim dergisine kişiler arası ilişkilerin gelişmekte olan beynin nöro-biyolojisini ne şekilde etkilediğine dair yazımın genişlemiş versiyonunu yolladım. O zamanlar, erken dönem gelişimine ilişkin birbiriyle bağlantısız fakat koşut alanlar mevcuttu. Psikoloji çalışmaları bebeklikteki ruhsal işlevlerin gelişimine odaklanırken, nöro-bilim

beynin erken dönemdeki gelişimi üzerinde duruyordu. Benim amacımsa, bu iki alan arasında ortaklık kuracak bir model oluşturmaktı.

Bu amaç doğrultusunda, söz konusu bütünleşme/birleşmeyi sağlayabilmek için yalnızca yetişkin beyniyle ilgili çalışmalara değil, bebek beyniyle ilgili olanlara da odaklanmak durumunda kalacağım sonucuna vardım. Bu ikisi birbirinden çok farklı sistemler, bebek beyni yalnızca yetişkin beyninin bir minyatüründen ibaret değil. Fakat ek olarak şunu söylemeliyim ki; o zamanlar insan yaşamının ilk ya da ikinci yılındaki gelişimine ilişkin temel paradigma bilişin gelişimi üzerineydi. Alanın merkezinde Piaget'in çalışması vardı. Aslında, Piaget'in bilişsel alandaki çalışmalarını psikoterapötik modellerle kaynaştırmaya çabalayan ve psikodinamik, psikiyatrik ve psikolojik teorilerden yararlanan pek çok klinisyen de vardı. Erken dönemde şekillenen psikopatolojilerin merkezinde bulunan duygular bilişsel gelişim psikolojisi tarafından görmezlikten geliniyordu. Bütün bu anlattıklarım bilimin duygular üzerine yapılan çalışmaları henüz ciddiye almaya başlamadığı bir dönemde, goların ilk yıllarında yaşandı.

Halasz: *Olan bitenin güncel modele uyum sağlamadığı yönünde içten içte bir tepki duyuyor muydun? Entelektüel anlamda bir huzursuzluğun var mıydı?*

Schore: Her ikisi de mevcuttu bende. Çalışmamda öne sürdüğüm iddiaları ve bulguları oluşturmada hem bilimin akılcı-entelektüel yaklaşımından hem de vaka odaklı bakıştan yararlandım. Bütünleştirici model öncelikle bilimsel verilere uygun olmalı, ardından da klinik açıdan bir anlam ifade etmeliydi. Esasen, makaleyi yazdığım sırada varsayımlarımı hastalarımınla sınıyordum ki bu hastalarımın bazıları erken dönemdeki deneyimlerini yeniden yapılandırabilmekteydi. Bundan sonraki adımda sormam gereken soru şuydu: İleri düzeydeki bilimlerin klinik verileri geçerli bulgu addedecek miydi?

Bu duruma ilişkin geribildirim alabilmek için *Davranış ve Beyin Bilimleri* adlı bir nöro-bilim dergisine makale yolladım. Makalem geri çevrildi. Üç eleştirmen metni kabul etmişti, fakat baş editör reddetti.

Halasz: *Şu noktayı aydınlatmak isterim: Baş editör üç bağımsız eleştirmeni ezip geçebildi mi yani?*

Schore: Şimdi ben de yaklaşık 35 derginin eleştirmeni olduğum için editörlük meselesi nasıl işliyor daha iyi biliyorum, fakat o zamanlar çok

saftım. Aslına bakarsan, ben kendi makalemi göndermeden üç ay önce o dergide ciddi bir psikanaliz eleştirisi çıktığından dahi habersizdim.

Öte yandan önemli bilgiler içeren kimi detaylı eleştiriler de alabilmiştim. Eleştirmenlerden biri duygular üzerine yapılan çalışmaların öncülerinden Sylvan Tomkins ile çalışmış önemli bir gelişim psikoloğuydu. Bana Mahler ve psikanalize daha az odaklanmamı, Bowlby ve bağlanma teorisiyle daha fazla ilgilenmemi, çünkü Bowlby'nin davranış bilimleriyle kurduğu ilişkiden ötürü bağlanma teorisinin bilim insanlarına daha makul geldiğini söylemişti. Bu geribildirimle birlikte dergilere yazı göndermekten vazgeçtim ve öne sürdüğüm modeli *Duygulanım Düzenlemesi ve Kendiliğin kökeni* adlı kitabım için genişletmeye başladım.

Ancak geri çevrilmiş olmak bıçak gibi saplandı bünyeme, bu da öğretici bir deneyimdi. Duygusal hayal kırıklığının beni çalışmamda daha sonra bahsedeceğim yönlerime götürebildiğini anladım. Acıyı rasyonalize etmek ya da riskten kaçınmak hatta kendime duyduğum saygının aldığı yarayı sarmama yardımcı olması için Judy'den yararlanmak yerine, ihtiyaç duyduğum şeyin zirveden aşağı düşmek ve o an duyduğum perişanlığın daha da dibine batmak olduğunun farkına vardım. Bana yardımcı olan da buydu.

Bir başka deyişle, kendime yalnızca yüksek uyarılma anlarıyla uçtukça uçma değil aynı zamanda narsisistik bağlamda düşük uyarılmalar sebebiyle düştükçe düşme deneyimi yaşama imkânı tanımıştım. Böylelikle zihnimin bilinçli kısmının yürüttüğü faaliyetler dışında yaşadığım örtük süreçleri keşfettim ve bu süreçler nihayete erdiğinde entelektüel yaşamıma geri dönüp kaldığım yerden devam edebildim. Bu deneyimler bana şunu gösterdi: Yalnızca olumlu duyguları yaşamak değil olumsuz duygulara da sabır göstermek duygusal gelişimin temel öğelerinden biri. Bütün bu deneyimlerden duygusal gelişimi duygulanım yelpazesinin genişlemesi olarak tarif ettiğim kitabımda yararlandım.

Hatırlayın, 30'larımın sonlarında bu konuda bir şeyler yazacağımı biliyordum fakat kitap ancak ben 50 ya da 51 yaşındayken çıktı. Bildiğiniz üzere fizikçiler kitaplarını yirmilerinde ve otuzlarında, biyologlarsa kırklarında ve ellilerinde yazarlar. Yapmam gereken şeye entelektüel anlamda hazırlanmanın yanı sıra, insan deneyiminin kapsayıcılığına ilişkin daha geniş bir bakış açısı geliştirebilmek amacıyla duygusal anlamda da olgunlaşmam gerektiğine kanaat getirmiştım.

Halasz: *Kitaba geçmeden önce şunu söylemek istiyorum: Görünen o ki “gerçeklik testini” uygulayabileceğin sürece girmek için makaleni göndermek suretiyle kendine bir “meslektaş grubu” oluşturmuş ve kitabı yazmakla geçireceğin bir sonraki on yıllık süre için gereken güveni toplamışsın.*

Schore: Mevzu bahis kitaptan önce yalnızca bir makale yazmıştım. Çalışmalarında güven meselesi, yine, bilinç düzeyinden daha fazlasını işgal etmekteydi. Mesele bir sonraki aşamada ne söylemek istediğim ve bunu kime söylemek istediğimdi. On yıl boyunca pek çok farklı disiplinden okumalara gömüldüğüm için, bilimsel olarak nasıl bir formda yazmam gerektiğini biliyordum. Dahası, yalnızca bilim dallarının ne şekilde bütünleştirileceğinden/birleştirileceğinden değil aynı zamanda bilimi dönüştürme ve hatta oluşturma konusundaki kabiliyetlerimden de emin dim.

Bir bilim insanı olarak model geliştirmek için ne tür bulguları bir araya getireceğim konusunda aşırı dikkatliyim. Farklı bilimleri yatay kesen belli örgütlenme ilkelerine ve teorik kavramlara para yatırırken de özellikle güvenirim kendime. Kimyanın, fizik, biyolojinin ve psikiyatrinin temelinde de düzenleme yapısının yattığını keşfettiğimde anladım ki benim çalışmamın merkezinde de kapsayıcı bir gelişimsel ya da klinik model olmalıydı.

Halasz: *Söylediğine göre, bu model, yani düzenlemenin merkezi yapı olduğuna ilişkin görüşün, parayı yatırdığın asıl yer?*

Schore: Kesinlikle öyle. İkinci ve üçüncü kitaplar da çıktıktan sonra çalışmamı tarif etmek için “Düzenleme Teorisi” terimini kullanmaya başladım zaten.

Halasz: *Ancak bu terim ilk kitabının başlığında da geçiyor. Bu sene (2009) Darwin’in doğumunun 200. yıldönümü olduğunu da düşünürsek, kitabının isminin bana Darwin’in klasik eseri Türlerin Kökeni Üzerine’yi ziyadesiyle hatırlattığını söyleyebilirim.*

Schore: Doğrudur. Bir organizmanın kendi bünyesini düzenleme kapasitesinin gelişmesini temel gelişim olarak algılıyorum. Dolayısıyla başlığın *Duygulanım Düzenlemesi ve Kendiliğin kökeni: Duygusal Gelişimin Nörobiyolojisi* olması tesadüf değil. Bu deyişi (Kendiliğin kökeni) bilerek kullandım. Öncelikle, Darwin’e ait “türlerin kökeni” terimini aksettirmek istiyordum; çünkü evrimsel bir mekanizmayla uğraştığımı görebiliyordum. İkinci olarak da, Darwin esasen duygunun bilimini yaratmış ve duyguları türlerin kendi aralarındaki iletişim yöntemi olarak işlev gören

yüz ifadeleri bağlamında tarif etmişti. Aslında, kitap Darwin ve Freud'un bütünleştirilmesi/birleştirilmesi üzerineydi.

Kitabın taslağını Analytic Press adlı bir psikanaliz yayımcısına gönderdim, onlar da taslağı kendilerinin bilimsel birimi olan Erlbaurn'a ilettiler. Onlar kitabı basmayı hemen kabul etti. Fakat kitabın satmayacağına dair ciddi tereddütleri vardı; çünkü biyolojiyle ilgilenen insanların psikolojiyle ilgilenmeyeceğini, psikiyatriyle ilgilenen insanların nöro-bilimi umursamayacağını düşünüyorlardı. Ancak kitap disiplinler-arası bir öze sahipti. Bölümler çeşitli alanları bütünleştiriyor/birleştiriyor, hücre düzeyinden kültürel düzeye gelip oradan da tekrar hücre düzeyine giderek farklı analiz düzeyleri arasında salınıyordu.

Halasz: *Ve bu disiplinler arası gidiş gelişleri kolayca yapabildiniz : çünkü düzenleme sürekli tekrarlanan ortak temaydı.*

Schore: Evet. Düzenlemenin gelişimi kavramı, psikolojik olayların olgunlaşmakta olan beynin yapısını nasıl etkilediğini ve bu şekilde oluşan bu karmaşık yapının daha karmaşık psikolojik işlevleri nasıl desteklediğini tarif edebilmemi sağladı. Bir olayı incelemeye moleküler biyoloji düzeyinden başlayıp sonra farklı bir düzeyde, örneğin dini deneyimler veya kültürel davranış düzeyinde nasıl etkili olduğunu görmek hala çok hoşuma giden bir şey. Bütünsel-sentezci bakış açısının hem entellektüel hem de duygusal açıdan tatmin edici olmasını sağlayan özellik de işte bu geniş kapsam ve derinliktir.

Halasz: *Sadece tek bir makaleniz yayınlandıktan sonra ilk kitabınızı yayınladınız. Bu tek başına oldukça olağanüstü bir başarı. İlk kitabınızda bu fikirleri bir araya getirdiniz ve bunlar on yıllık kavramsal platformunuza oluşturdu. Daha sonra iki kitap daha yazdınız. Duygulanım Düzenlemesi kitabınız bugün muazzam bir başarı olarak değerlendiriliyor. Kitap ilk çıktığında neler oldu?*

Schore: İlk tepkim büyük bir rahatlama oldu. Geçen on yılın meyvelerini verdiğini ve kitapta söylemek istediklerimin hepsini söylemeyi başardığımı düşünüyordum. Editörüm tek bir sözcüğe bile dokunmadı. Diğer yandan yayınevinin belirlediği satış fiyatına çok üzülmüştüm, 140 dolar gibi olağanüstü yüksek bir fiyata satılıyordu.

Halasz: *Bugünkü standartlarda bile yüksek.*

Schore: Tabii ki. Ama yapabileceğim fazla bir şey yoktu çünkü kitaba oldukça masraf yapılmıştı, içine birçok resim koymuştum. Kitap 1994

yılının baharında elime geçti, ben de yaz boyunca 60 mektup yazıp parasını kendim ödeyerek kitabın kopyalarını birçok kişiye gönderdim. Ama bu kez psikiyatrlar ve psikanalistlerin yanı sıra dünyanın dört bir yanındaki nöro-anatomicilere, hücre biyologlarına, gelişimsel psikologlara vs.. de yazdım.

Yazın sonunda yaklaşık 50 cevap gelmişti, mektupları hala saklarım. Kitap daha “sokağa dökülmeden” başarılı olacağını anlamıştım. Kitapta seçtiğim formatta her bölümün başında kendi alanlarında önde gelen önemli isimlerin birinden bir alıntı yapıyordum. Mektup yazdığım kişiler de bunlardı ve onlar bu kadar hızlı cevap yazınca kitabın beğenileceğini anladım.

Halasz: *Yani bu kez de bir doğrudan geribildirim süreci kullandınız.*

Schore: Evet. Ardından da dergilerde çok olumlu eleştiriler çıkmaya başladı. *British Journal of Psychiatry* kitaptan “şaşırtıcı” bir derinliğe ve kapsama sahip “mükemmel bir bütünsel çalışma” olarak bahsetti. Tabii çok sevindim.

Halasz: *Üstelik bu tek bir makaleden sonra yayınlanmış olan ilk kitabınızdı.*

Schore: Evet.

Halasz: *Ne hissettiniz?*

Schore: Yani, büyük bir sevinç diyebilirim. Yani...

Halasz: *Coşku?*

Schore: Evet. Ama daha fazlası. Sevinç duygusunun yanı sıra, amaçladığım şeyi başarmış olmaktan dolayı duyduğum daha kalıcı ve derin bir tatmin duygusu da vardı. Kitabın özü psikolojiyle biyolojiyi, bilimsel öğelerle klinik öğeleri entegre etmenin sağlayacağı gücün savunulmasıydı. Unutmayın ki kitap 1994 yılında basılmıştı ve o zamanlar “disiplinler arası” terimi henüz önem kazanmamıştı. Ama ben çalışmamın zamanının ötesinde çığır açıcı bir çalışma olduğunu ve sadece klinik uygulamalar açısından değil, araştırmalar açısından da yeni yönelimler yaratacağını çok iyi biliyordum.

Ama başkalarının da bebek beyninin duygusal gelişimini ve olgunlaşmasını benim kadar ilginç bulup bulmayacaklarını bilmiyordum. Bilimsel dille yazılmış olan kitabın klinisyenlere de hitap etmesi benim için şaşırtıcı oldu. Kitabın satışları sonraki 10 yıl boyunca gittikçe arttı. Şimdi

14'üncü veya 15'inci kez basılıyor, Google Scholar alıntılarının sayısı da neredeyse 2.000'i buldu, yani hala oldukça fazla alıntı yapılıyor.

Kitap yayımlandıktan sonra hem ülke çapında hem de yabancı ülkelerde konuşma yapmam için sayısız davet aldım, dolayısıyla kitapta sunulan fikirler hızla yayıldı. Bu sayede alıntı yaptığım yazarların birçoğuyla yüz yüze görüşebildim. Ama kitabın bir başka beklenmedik avantajı da, sadece benimle benzer fikirlere değil, benzer duygulara da sahip olan birçok meslektaşımın sıkı arkadaşlıklar kurmam oldu (şu anda karşısında oturmakta olduğum dostum dahil). Daha önce “akran grubunun” öneminden bahsetmiştim. Kitap yayımlandıktan kısa bir süre sonra UCLA Üniversitesi'nden bazı öğretim üyeleri beni gruplarına katılmaya davet ettiler. Bu grup nörobilimin psikiyatriye, psikolojiye ve dilbilime nasıl entegre edilebileceği üzerinde çalışıyordu ve iki yıl boyunca tek bir kitap üzerine odaklandılar, o da benim Yeşil Kitabım'dı. Grubun diğer üyeleri de, yani Dan Siegel, Lou Cozzolino, Regina Paley ve John Schumann kısa süre sonra kişilerarası nörobilim ve nöropsikanaliz konularında kendi kitaplarını yazdılar.:

Kitap çıkar çıkmaz başlayan bir başka avantaj da farklı alanlarda yayın yapan önemli dergilerin editörlerinden gelen davetler oldu. Meslektaşlarımla okuduğu ve katıldığı bu gelişim, psikiyatri, psikanaliz ve nörobilim dergilerinden gelen davetler makalelerimi birer birer yayınlamaktan kurtulmamı ve birçok alana aynı anda ulaşmamı sağladı. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* de daha sonra bu dergilere katıldı. Bu bilimsel ve klinik dergilerde düzenleme kuramıyla ilgili gelişmeleri konu alan başka makalelerim de yayınlandı.

Yeşil Kitap sayesinde onlarca dergiden gözlemci veya editörler kurulu üyesi olmam için davetler de aldım. Bu sayede hem klinik modellerin hem de deneysel araştırmaların yönünü etkileme fırsatı buldum. 90'lı yılların sonunda sadece disiplinler arasında değil, klinisyenlerle araştırmacılar arasında da gittikçe büyüyen bir diyalog ortaya çıkmaya başlamıştı. Artık klinisyenler bilimi göz önüne alıyor, bilimse daha faydalı klinik araştırmalara doğru ilerliyordu. Artık bu iki alan arasında daha rahat bir fikir alış verişine vardı.

Halasz: *Bu konudan bahsederken soldan sağa, sağdan sola hızlı bir gidiş geliş gösteren hareketler yapıyorsunuz.*

Schore: Unutmayın ki kitap 1994 yılında yazılmıştı ve “beyin yılları” olarak anılan on yıllık dönem henüz başlamamıştı. Ama 90'ların sonuna

varıldığına sadece nörobilim değil, disiplinler arası araştırmalara ve modellere duyulan yoğun ilgi de son derece yaygın hale gelmişti. O zaman kitabımın satışları daha da arttı, yayıncım da kitabın sadece belli bir kitle tarafından okunacağına dair korkularından kurtuldu. Bu dönemde düzenleme kuramını yeni sorunları ve yönleri kapsayacak şekilde geliştirmeye devam ettim. Bu dönemdeki yazılarım 2003 yılında basılan iki yeni kitapta toplandı. Bu kitaplardan biri ağırlıklı olarak bilime, diğeriye klinik ögelere odaklandı.

Halasz: *Biraz da bu iki kitaba bakalım, birlikte yayınlanan Duygulanım Düzenlemesi ve Kendiliğin Onarımı ve Duygulanım Düzensizliği ve Kendilik Bozuklukları. İlk kitabınız Kendiliğin kökeni'ne eşlik eden şık ve neredeyse estetik diyebileceğimiz bir çift. Bu iki kitabı nasıl planladınız ve nasıl kavramlaştırdınız?*

Schore: Dediğiniz gibi estetik açıdan hoş bir seçimdi. Aslında ben bu kitapları üçlü bir takım olarak görüyordum, ilk kitapta sunulan fikirler sonraki on yıl boyunca ilerletilmişti. Bu ilerlemeyle düzenleme kuramı klinik veya deneysel olarak test edilebilecek yeni hipotezler doğurmuştu. Bu iki kitapta 90'ların ortasında başlayan on yıllık bir sürede elde edilen ilerlemeler anlatıldı ve nöro-görüntüleme araştırmaları başta olmak üzere çok sayıda yeni araştırma da ele alındı. Bilgilerin çok daha hızlı aktarılabilmesini sağlayan internet kullanımı da beyin yıllarının artan ivmesine katkıda bulundu.

Aynı zamanda, gelen davetler sayesinde çok sayıda kuramcı, klinisyen ve araştırmacıyla temas kurmuştum. Bu diyaloglar geribildirim sistemleri oluşmasına neden oldu. Buna verebileceğim güzel bir örnek, doksanların sonunda UCLA'de bağlanma konulu konferanslar vermeye başladık ve ben travma ekibiyle, Bessel van der Kolk ve diğerleriyle doğrudan temas kurma fırsatı buldum. O zaman travma ve ilişkisel travma problemini yeni baştan ele almaya başladım. 1994'te yayınlanan kitapta bağlanma kategorileriyle ilgili olarak sadece örgütlü güvensiz bağlanmadan bahsediyordum, dağınık güvensiz "D Tipi" bağlanmaya ise pek değinmemiştim. Ayrıca 90'ların başında parasempatik sinir sistemiyle ilgili de çok az çalışma vardı. Böylece 90'ların sonuna geldiğimizde daha sorunlu bağlanma tiplerine ve bunların beyni nasıl etkilediğine kafa yormaya başladım. Ayrıca bağlanmanın travma kapsamında araştırılmasının sonuçlarını da düşünmeye başladım.

Halasz: *Daha önce bir meslektaşınızın kuramsal duruşunuzu Mahler'den bağlanmaya taşımanızı tavsiye ettiğini anlatmıştınız. Bu defa*

da D Tipi bağlanmaya ve travma sorunlarına girmenizi tavsiye eden biri oldu mu yoksa buna kendi başınıza mı karar verdiniz?

Schore: Hayır, bu çıkarımı kendim yaptım. Psikopatolojik bağlanma modellerinin geliştirilebilmesi için taciz ve ihmal konusuna daha yakından bakmak gerektiğini fark ettim. Ayrıca bebeklikte yaşanan bağlanma travmasının beynin gelişimine yaptığı kısa ve uzun vadeli olumsuz etkiler konusu da vardı. Bu konuda o ana kadar fazla çalışma yapılmamıştı. Böylece daha erken bağlanma etaplarına ve en ilkel sistemlere doğru giderken erken dönemde ortaya çıkan altkortikal monoaminerjik uyarılma sistemlerine odaklanmaya devam ettim. Bu konuya sadece merkezi değil, periferik uyarılma da dahildi ve otonom sinir sistemiyle ilgili çalışmaların sayısı arttıkça ben de bir D Tipi nöropatojenetik modeli formüle etmeye başladım. Bu modeli önce *Infant Mental Health Journal*'da (*Bebeklerin Zihinsel Sağlığı Dergisi*) daha sonra da *Australian and New Zealand Journal*'da sundum. Bu ikincisi çocuk psikiyatrlarının Avustralya'da konuşma yapmam için beni davet etmesiyle oldu. O zamanlar derginin editörü olan Sid Bloch'a hangi konuda yazayım diye sorduğumda bana "ne istersen onu yaz" dedi.

Halasz: *Bu da pek hoşunuza gitmiştir.*

Schore: Kesinlikle. Bu sayede travma modelimi genişlettim. Makalemin yılın dergisinde yayınlanan en iyi makale olarak seçilmesinden de onur duydum.

Halasz: *Bu noktada yazılarınızın kalitesi üzerinde durmak istiyorum. Canlılık etkisine sahip ilişkilerden bahsediyorsak sizin yazılarınız benim gibi okurlarda bir canlılık etkisi yaratıyor. Yazılarınızda çalışmalarınızın hızını ve enerjisini yansıttığınızın farkında mısınız?*

Schore: Evet. Daha işin başında duygularla ilgili yazılarımda veya konferanslarımda ne deneysel çalışmaları ne de vaka örneklerini mesafeli ve tarafsız şekilde sunmamaya karar vermiştim. Bilimi şimdiki zamanda, öznel anlardaki deneyimleri yansıtacak şekilde yazmayı tercih ediyorum. Sağ yarımkürenin öznel ve öznelarası olayların kaynağı olduğunu savunan biri olarak sağ beynin süreçlerini sol beyin terimleriyle tanımlamak istemedim. Dinleyicilerde bedensel-temelli duygusal bir durumun imgelelerini, duygularını ve duyularını uyandırmayı tercih ediyorum. Bu şekilde dinleyicilerin sadece bilinçli sol zihniyle değil, sağ bilinçdışı lateralize limbik sistemiyle de iletişim kurmuş oluyorum.

Halasz: İzninizle bu anlattığınız olayı bir örnekle tasvir etmek istiyorum. Konuşma-sunumlarınızdan birinde bir terapi seansındaki düzenleme bozukluğunu tarif ettiğinizi hatırlıyorum, aklımda canlı bir anı olarak kalmış. Beynin iki küresini, yani terapisti ve hastayı göstermek için sağ ve sol ellerinizi sallıyordunuz. İkisinin arasındaki iki yönlü sözsüz iletişimi tasvir etmek için de havada düzenli küçük dalgalar çiziyordunuz. Sonra gittikçe hızlanan düzensiz travmatik duygulanım durumuna girdiklerini göstermek için geniş ve düzensiz büyük dalgalar çizmeye başladınız. Profesör Julius Sumner Miller'in stilini andırır şekilde büyük bir heyecanla yukarıdaki bir zirveyi işaret ettiniz ve sonra hastanın bulunduğu ortamdan kopmasıyla hızla alçalan bir çöküş ve kapanma durumunu tasvir ettiniz. Sonunda da "işte bu hastanın koptuğu ve uzaklaştığı andır" dediniz. O an benim kopma olayının terapide "neye benzediğini" öğrendiğim andı.

Schore: Harika!

Halasz: Yani sağ beynin canlılığının ve çöküşünün neye benzediğini göstermek için sesinizi ve bedeninizi kullanarak neredeyse koreografik bir görüntü çiziyorsunuz.

Schore: Evet, sağ beynin doğrusal olmayan faaliyetlerini doğrusal sol beynin dilinde değil, sağ beynin imgeleriyle gösteriyorum.

Halasz: İkinci ve üçüncü kitaplarınızın en önemli temalarından biri olan travmayla ilgili fikirlerinizin nasıl geliştiğinden biraz daha bahsedebilir misiniz?

Schore: Doksanlı yılların sonunda travmadan, özellikle de erken dönemde yaşanan bağlanma travmasından kaynaklanan düzenleme bozukluğunun beyni, zihni ve bedeni nasıl etkilediği konusunu daha spesifik olarak ele almam gerektiğini fark ettim. O sırada travma geçirmiş hastalarla seanslar yapıyor olmamın da çok faydası oldu. Bu hastalara yardımcı olabilmek ve yaşadıkları travmayı iyice anlayabilmek için hasta düzensiz duruma geçtiğinde onunla sağ beyinden-sağ beyine iletişim kurabilmem gerekiyordu. Travmanın sadece nöro-fizyolojik özellikleri hakkında değil, öznel ve olgusal yönleri hakkında da daha fazla bilgi edinmek istiyordum. Bedeni ve zihni aynı anda takip ederek Descarte'nin hatasını by-pass edebildik.

Halasz: Bu konuyla ilgili olarak benim için en radikal anlardan biri "ilişkisel travma" sözcüklerini bir arada görmek oldu. Daha önce bu iki sözcüğün hiç bir arada kullanıldığını hatırlamıyordum. Bu iki kelimeyi ilk bir araya getiren siz mi oldunuz yoksa başka bir yerden alıntı mı yaptınız?

Schore: Hayır, alıntı değildi. 2001 yılında *Infant Mental Health Journal* dergisinin bir sayısında “İlişkisel travmanın sağ beyin gelişimine, duygulanım düzenlemesine ve bebeklerin zihinsel sağlığına etkileri” başlıklı bir makale yazdım.

Halasz: *Bu cümlelerin ortaya çıktığı o kritik anı hatırlıyor musunuz? O ana kadar ilişkiyle ilgili çalışmalar bir alanda, travma ise başka bir alanda yürütülüyordu ve siz bir araya getirinceye kadar bu iki alanın asla buluşmayacağı düşünülüyordu.*

Schore: Bence bu iki temel kavramın uzun zaman birbirinden kopuk kalmasının nedeni bilimin hem içinde hem de dışındaki bazı etkenlerden kaynaklanıyordu. Dışındaki şeylerden kastım çocuklara travma yaşatıldığını veya askerlerin travma yaşadığını kabul etmek istemeyen kültürel etkilerdi. Bilimin içindeki etkenlerse, örneğin psikolojide travma tek kişilik psikoloji kapsamında inceleniyor, biyolojideyse münferit ve yalıtılmış bir konu olarak ele alınıyordu. Oysa ilişkisel travma kavramı bu iki alan arasındaki sınırları kaldırıyor, psikolojiyle biyoloji arasında bir köprü kuruyor; bu kavram iki kişilik psikolojiyle ve kişilerarası nörobiyolojiyle doğrudan bağlantılı.

Psikanalize bir göz atarsak, Freud’un ilk trama formülasyonları nedeniyle travma olayı konuşma terapisinin ilk yüz yılında terapiye dahil edilmedi. Araştırmacılar ve klinisyenler travmayı ancak 10-15 yıldır yeniden psikopatojenezle ilgili fikirlerin arasına katmaya başladılar. Ben bebeklikte yaşanan travma konusunu inceledikçe zihin üzerindeki psikolojik etkilerinden fazlasını, beynin ve bedenin erken dönem gelişimini nasıl doğrudan ve olumsuz yönde etkilediğini anlatmak istedim. Bu amaçla en olumsuz bağlanma deneyimlerinin, yani taciz ve ihmal olaylarının kişilerarası nörobiyolojisini inceledim. O sırada dominant olan model tamamen psikolojikti ve çocuğun birincil bakıcısından kaynaklanan travmaya doğrudan maruz kalması olayına değil, annesiyle babası arasındaki travmaya şahit olmasına odaklanıyordu.

Bowlby bağlanma kuramının psikopatolojinin etiyojisiyle ilgili spesifik hipotezleri çerçevelemek için kullanılabileceğini öne sürmüştü. O bu kuramın çeşitli psikiyatrik bozuklukların ve onlara eşlik eden nörofizyolojik değişimlerin erken etiyojisini çerçevelemek için kullanılabileceğini öngörmüştü.

Bu amaçla ben de bağlanma kuramının temeline, yani psikolojiyle biyolojinin entegrasyonuna döndüm ve ilişkisel travma kavramını geliştire-

rek ciddi bağlanma patolojilerinin doğuşunu inceledim. O noktada en önemli soru, ‘travma çocuk için güvenli bir liman olan birincil bakıcıdan kaynaklanırsa ne olur?’ sorusu oldu. Bu soru çocuk psikolojisinin temel problemlerinden birini ön plana çıkardı: travmanın anneden çocuğa kuşaklar arası aktarımı. Bu kavram güncel gelişimsel ilişki kuramlarına tam olarak uydu. İlişkisel travma terimini bulmam “hah buldum!” dediğim bir aydınlanma anı şeklinde değil, üzerinde çalışmakta olduğum olayların en iyi tanımı olarak geldi.

Böylece 2001 yılında son derece düzensiz ve travmatize bir durumda olan annenin bebeğin gelişmekte olan beynini olumsuz şekilde basımlamasını sağlayan mekanizmaları tanımlamaya başladım. 2002 yılında ANZJP dergisinde düzenleme kuramını genişleterek ilişkisel bağlanma travmasıyla TSSB’na olan eğilimin etiyolojisini birbirine bağladım. Daha sonra 2003 yılında kırmızı kitapta bu modelin kapsamına borderline kişilik bozukluğunda görülen sağ beynin duygulanım düzenleme bozukluklarını da ekledim. Şu anda burada Avustralya’da Russel Meares’le birlikte yürüttüğümüz elektro-fizyolojik araştırmayla, aynı zamanda Kanada’da Ruth Lanius’la bir fMRI çalışmasıyla borderline bozuklukların nörobiyolojisini ve kuşaklar arası aktarımını inceliyorum. Diğer yandan devam eden klinik yazılarımda ilişkisel travmayla ve duygulanım düzensizliğiyle bağlantılı beyin-zihin-beden yetersizliklerinin, psikiyatri ve psikolojide daha eski Kartezyen modellerin çürütülmesinde ön planda olduğuna dair veriler sundum.

Halasz: Sizin çalışmalarınızın karmaşık “uç nokta” konumunda olduğu son yirmi yıla hakim olan psikolojik modellere bakarsak, Thomas Kuhn geleneksel akıma aykırı verilerin belli bir sayıya ulaşması durumunda bilimsel paradigmaların değiştirilmesi gerektiğini gördü, yani birinin gelip “Bakın bütün bu aykırılıklar aslında aykırılık değil, bizim paradigmamız demode” demesi gerekiyordu. 2009 yılında Amerikan Psikoloji Birliği’nde baş konuşmacı olarak yaptığınız konuşmanın başlığı Paradigma Değişimi: Sağ Beyin ve İlişkisel Bilinçaltı’ydı. Şu ana kadar hep modelleri değiştirmekten bahsettiniz, ama şimdi paradigma değişiminden bahsediyorsunuz. Paradigmaların nasıl değiştiğini ve yeni paradigmayı nasıl tanımladığınızı anlatabilir misiniz?

Schore: Hatırlayacağınız gibi Bilimsel Devrimlerin Yapısı’nda Kuhn paradigmaların araştırmacıların gözlemlerini düzene sokan bir dizi önerme veya hipotezden oluştuğunu yazmıştır. Bir paradigma geçersiz hale geldiği zaman yerini bir başkası alır.

Son kırk yıla baktığımda, 1960larda ve 70lerde psikoloji (ve psikiyatri) *davranışın* gözlemlenmesinden ibaretti, dolayısıyla o dönem davranışçı psikolojinin hakim olduğu bir dönemdi. Beyin, beden ve bilinçaltı içi görünmeyen ve açılmaması gereken bir “kara kutuya” kapatılmıştı. Psikanalizde itkiler ve motivasyonel durumlar meta-psikoloji alanında sürgüne gönderilmişti. Duygular da aynı şekilde değerlendiriliyordu. Skinner duyguların bilimsel araştırma sınırının ötesinde olduğunu söylemişti. Psikoterapötik değişim modelleri hastanın uyumsuz davranışlarının değiştirilmesine odaklanmıştı.

70lerde ve 80lerde bilimin sadece davranışları değil, içsel *bilişsel* süreçleri de (bellek, dikkat vs..) gözlemlediği bir döneme girildi. Böylece bilişsel psikolojinin hakim olduğu bir döneme girdik ve bu da psikopatoloji ve psikoterapi modellerini etkiledi. Bu paradigmanın temel prensibi hastanın uyumsuz bilişlerinin değiştirilmesidir, bu da BDT modellerinde hayata geçirilmektedir. Ama şimdi hızlı bedensel-temelli duyguların ve psikobiyolojik durumların hakim olduğu bir döneme girdik. Beynin duygusal işlemleri çabuk tepkili olduğu ve bilinç düzeylerinin altında meydana geldiği için gözlemlerimiz açık olaylardan üstü kapalı olaylara yöneldi. Artık sadece dışarıdan görülebilen davranışları değil, saklı, bilinçaltı beyin-zihin-beden durumlarını da modelleyebilen bir kuramsal sistemimiz var. Bu paradigma değişimi psikiyatrinin başına bela olan eski Kartezyen gruplara karşı bir panzehir de oldu.

Davranıştan bilişe, oradan da duyguya giden bu paradigma değişimi psikolojiyle biyolojinin entegre edilebilmesini, dolayısıyla psikoloji, psikiyatri ve nörobilim arasında güçlü bağlantılar kurulabilmesini sağlıyor. Kuhn ayrıca bir paradigma değişiminin tanımı gereği aynı anda birçok bilimsel dalda tezahür ettiğini de söylemiştir. Nörobilim sol beynin dil-temelli bilişsel süreçlerinden ve istemli motor fonksiyonların gözlemlenmesinden, duyguları işlemekten geçiren sağa lateralize limbik sistem ve stres düzenleyici HPS eksenli araştırmalarına geçiyor. Bu bilgiler hızla psikiyatriye entegre ediliyor. Şu anda geniş bir psikiyatrik bozukluk yelpazesini kapsayan ve limbik ve otonom sinir sistemlerinin düzensizliğini konu alan nörobiyolojik araştırmalarda büyük bir artış var.

Evet, beyin süreçlerini gerçek zamanlı olarak gözlemleyebilen yeni nöro görüntüleme teknolojileri sayesinde nörobilim araştırmalarında bir patlama görüldüğü doğrudur. Ama bu tek başına yeterli değildir. Sadece test edilebilir hipotezler oluşturmakla kalmayıp hem beyin hem de beden araştırmalarından elde edilen verileri kavramlaştırabilecek bir psiko-

nörobiyolojik kuramsal modele de ihtiyacımız var. Ayrıca beyinden-beyine etkileşimleri açıklayabilecek bir kişilerarası nörobiyolojik bakış açısına da ihtiyacımız var. Ben bu trendi sadece araştırmalarımızın odak noktalarında ve kuramsal yapılarımızın gücünde değil, psikoterapötik müdahale modellerimizde de meydana gelen niteliksel bir değişim olarak görüyorum.

Bence şu anda sadece çeşitli akademik dallarda değil, klinik dallarda da bir değişim görüyoruz. Artık duyguların incelenmesi bu iki alan arasında ortak bir nokta oldu. APA'dan gelen davet mektubunda “paradigma değişimi” terimini kullanmak yerine daha yenir yutulur ve hafifletilmiş “duygusal devrim” terimini kullanmam talep edildi. Bunu yapmayı reddettim. APA ilk kez bir Psikanaliz Bölümü üyesini herkesi kapsayan genel bir dinleyici kitlesine hitap etmesi için davet ediyordu. Genel toplantıda artık bilimin duygulanımın birincil önemini desteklediğini ve buna bilinçaltı duyguların da dahil olduğunu savundum. Psikoloji, psikanaliz ve nörobilimi entegre ederek gelişim ve psikopatojenez modellerinde ve psikoterapinin değişim sürecinde duygulanımın ve duygulanım düzenlemesinin hayati önemini anlattım. Artık duygu işlem sürecinde bir değişiklik olmaksızın sadece bilişte meydana gelen psikoterapötik değişimlerin sınırlı olduğu biliniyor.

Hatta aslında şu anda, özellikle de tarihinde ilişkisel travma ve duygulanım düzenlemesi yetersizliği olan daha ciddi bozukluklarda psikoterapi paradigmalarının çatıştığını görüyoruz. Bu vakalarda değişim sürecinin odak noktası bilişten çok duygudur. Bilişsel literatürde değişim mekanizmasıyla ilgili yazılarında Kazdin (2007) “Sanırım artık bilişsel terapiyle elde edilen değişimlerin temelini başta öne sürüldüğü gibi bilişler olmadığını kendimizden daha emin bir şekilde söyleyebiliriz” demiştir. Borderline kişilik bozukluğu gibi vakalarda değişimin temeli yorumlama ve içgöründen çok hastayla terapist arasındaki ilişkisel-duygusal süreçlerdir. Ayrıca terapötik ittifak konulu araştırmaların sonuçları sadece intrapsişik tek-kişili psikolojisi yerine öznelarası iki-kişili psikolojisini desteklemektedir. Nitekim ben de sağ beynin, yani “duygusal beynin” psikoterapide dominant olan yarım küre olduğunu söylemiştim.

Halasz: *Paradigma değişiminde beynin lateralizasyonunun öneminden biraz daha bahsedebilir misiniz?*

Schore: Beynin lateralizasyonu 19’uncu yüzyılda modern nörolojinin ilk döneminde tanımlandı. Nörobilim alanında çalışmayanlar bile Broca ve Wernicke’nin bazı dil işlevlerinin (ama hepsinin değil) sol yarım küre-

de olduğunu belirlediğini bilirler. Hughlings Jackson'un sağ yarımkürenin duyguları işlemekten geçirme işlevleriyle ilgili çığır açıcı çalışmasıysa daha az bilinmektedir. Modern nöro-görüntüleme teknikleri ve yeni ortaya çıkmakta olan duygusal ve sosyal nörobilim alanları sağ beynin benzersiz ve önemli işlevleriyle ilgili bilimsel ilginin canlanmasına yol açtı.

1994'te yayınlanan duygulanım düzenlemesinin gelişimi konulu kitabımda erken olgunlaşan sağ yarımkürenin bebeğin ilk iki yılında bağlanmanın gelişiminde önemli rol oynaması gerektiği sonucuna vardım. Ne de olsa bebeklikteki kritik olayların çoğu sol beyin dil merkezlerinin gelişmesinden önce meydana gelmektedir. Böylece bağlanmanın kontrol merkezinin sağ beyin orbitofrontal (ventromedyal) korteksinde olduğunu savunmak için mevcut verileri (beyin yıllarından öncesiydi) birleştirdim. 2000 yılında bu modeli genişleterek bağlanma patolojisini (erken dönemde yaşanan taciz ve ihmal) sağ beyin gelişimsel rotasında meydana gelen değişimlere bağladım. Son yirmi yılda bu hipotezleri teyit eden çok sayıda araştırmadan bahsettim. İnsan yaşamı boyunca sağ beyin önemli işlevlerinin gelişimi, gelişim, psikopatojenez ve psikoterapi çalışmalarımın ana temalarından biri oldu.

APA'daki genel toplantıda bilişten duyguya geçilen paradigma değişimine sol yarımküreden sağ yarımküreye geçişin eşlik ettiğini anlattım. Artık "beyni" tek bir ögenin iki yarısı olarak düşünemeyiz. Bu iki sistem farklı tipte bilgileri çok farklı yollarla işlemekten geçiriyorlar. Bugün çok sayıda veri insan beyninin sağ ve sol yarımkürelerinin makroyapısının, mikroskobik yapısının, fizyolojisinin, kimyasının ve davranış kontrolünün farklı olduğunu gösteriyor. Nitekim omurgalıların sol yarımküresi aşına olunan davranış örüntülerinin normal ve tanıdık şartlardaki kontrolünden sorumludur. Oysa sağ yarımküre duygusal uyarılmanın birincil yeridir.

Bugün sözel, bilinçli, rasyonel ve dizisel bilgilerin sol yarımkürede işlendiği, bilindisi, sözsüz ve duygusal bilgilerinse sağ yarımkürede işlendiğine dair görüş birliği vardır. Bu çalışmayı modern nöropsikanalize entegre ederek sağ beyin bilinçdışının biyolojik alt katmanı olduğunu öne sürdüm. Devam eden çalışmalarımda sürekli sağ beyinle ilgili çalışmaları gelişimsel ve klinik modellerime entegre ediyorum.

Maudsley eğitilmiş bir psikiyatr olan Iain McGilchrist dikkate değer *The Master and His Emissary (Efendi ve Temsilcisi)* kitabında "Beynin yarımküreleri arasında derin bir fark vardır. Bu fark sadece belli işlevlerin spesifik bir alanda bulunmasından ibaret değildir. İki yarımküre tutarlı,

tamamen farklı ve genellikle birbiriyle uyumsuz iki dünya versiyonu yaratırlar ve bu versiyonların öncelikleri ve değerleri rekabet halindedir” sonucuna varmış, “sol yarımküre detay-odaklıdır, mekanizmaları canlı şeylere tercih eder ve kendi çıkarını kollama eğilimindedir. Sağ yarımküreysede daha geniş, daha esnek ve daha cömerttir” diye yazmıştır.

2003 yılında gelişimde ve psikoterapide sol beynin dil işlevlerinin değil, sağ beynin hayatta kalma işlevlerinin dominant olduğunu öne sürdüm, kısa zaman önce de stres düzenlemesi, mizah, empati, acıma ve yaratıcılık gibi yüksek düzeyli insani işlevlerin hepsinin nasıl sağ beynin işlevleri olduğunu açıkladım. Klinik uzmanlığın temelinde de sol değil sağ beyin işlemlerindeki yüksek kapasitenin yattığı görüşündeyim. Klinik deneyimlerle kazanılan bilgi birikiminin büyük bölümü örtülüdür ve terapötik ittifakın hızlı bilinçdışı düzeylerinde işlev görür. Benim görüşüme göre değişim mekanizmasının birincil konumu sağ beynin prefrontal kortikal ve alt kortikal alanları arasındaki bağlantılardır. Dolayısıyla psikoterapideki paradigma değişimiyle ilgili olarak, klinik modeller artık sol beyinden sağ beyine, zihinden bedene ve merkezi sinir sisteminden otonom sinir sistemine geçiyor.

Halasz: *Bu konuyu başka bir konuya bağlayabiliriz ve bundan çok memnun olurum ama, son bölümde bu paradigma değişiminin genel olarak zihinsel sağlıkla ilgili mesleklerde ne gibi sonuçları olacağına dair bazı sorular sormak istiyorum. Eğitim, müfredat, hukuk dünyası ve genel olarak kültürün bu paradigma değişiminden nasıl etkileneyeceği konusundaki düşünceleriniz nedir? Bazı değişimleri şimdiden görebiliyoruz ama belki siz beş yıl sonrasına bakabilir ve Avrupa, Kanada, Avustralya ve tabii ki Amerika’dan örnekler verebilirsiniz.*

Schore: Son 10 veya 20 yılda bilim, psikiyatri ve psikolojideki bilgi artışı gerçekten inanılmaz oldu. Bu bilgilerin zihinsel sağlık mesleklerinde sadece hizmet verme açısından değil, gelecek terapist kuşaklarının eğitiminde de nasıl kullanılacağı aktif olarak sorgulanmakta olan bir konu. Bütün zihinsel sağlık meslekleri için geçerli olan temel bilgi dağarcığının neler içermesi gerektiğine dair eski fikirler güncellenmeli ve radikal değişiklikler yapılmalıdır.

Şu anda uğraştığımız problem yüksek miktarda yeni bilginin mevcut olması ve bu disiplinler arası bilgileri ne şekilde kavramlaştırdığımız. Daha önce Kartezyen zihin/beden ayırımından bahsetmiştim. Bu ayırım sadece liyezon psikiyatrisinde sorun yaratmakla kalmamış, psikosomatik tıp ve pedyatriyi de etkilemiştir. Düzenleme kuramının biyopsikososyal

bakış açısı ve uyumlu ve uyumsuz duygusal süreçlere odaklanması zihinle bedeni birleştiren yeni bütünselci tedavilerin temelini oluşturabilir. Ben psikosomatik bozuklukları bir sonraki hedef olarak görüyorum. Richard Lane (2008) Amerikan Psikosomatik Birliği'nde yaptığı Başkanlık Konuşması'nda "Duyguların fizyolojisi muhtemelen psikosomatik tıbbın mihenk taşıdır... olumsuz duygusal durumlar olumsuz sağlık durumlarıyla bağlantılandırılmaktadır" demiştir.

Glass (2008) *Journal of the American Medical Association*'da kısa süre önce yayınlanan bir makalesinde "Bir yanda beynin yapısı ve işlevi, diğer yanda duygu ve davranış arasındaki 2 yönlü ilişkinin incelendiği araştırmaların sonuçları, birbirinden ayrı biyolojik ve psikolojik tedavi nosyonunun yanlış ve fazla basit olduğunu göstermektedir" demiştir. Artık psikolojinin zihni, biyolojinin de beyni değiştirdiği fikrinin demode bir fikir olduğu açıkça belli olmaktadır. Kandel kısa süre önce psikoterapinin beyinde değişimlere neden olduğuna ve bu değişimlerin tespit edilebileceğine dair hiçbir kuşku kalmadığını beyan etmiştir (Etkin ve diğ., 2005).

Bu araştırma sonuçları sadece psikofarmakolojiye odaklanan ve psikoterapinin önemini küçümseyen psikiyatri eğitimi modellerini çürütmektedir. Bu trend özellikle çocuk psikiyatrisinde endişe vericidir. Psikiyatri alanı, hastalara sunulan tedavinin psikoterapiyi de içerip içermeyeceğine karar vermeli, bu kararı diğer mesleki alanlara bırakmamalıdır.

Artık psikopatolojinin köklerine ve tezahürlerine kişilerarası biyoloji açısından bakıldığı için, hem önleyici hem de terapötik müdahaleler hayatın daha erken kritik dönemlerinde uygulanmalıdır. Ayrıca günümüzde geliştirilen daha karmaşık gelişimsel ve klinik modeller sayesinde, bilişsel ve davranışçı psikoterapiye direnç gösteren kişilere güncellenmiş ilişki-duygulanım odaklı psikoterapi uygulanabilmektedir. Majör psikiyatrik bozukluklarda görülen istemsiz ve bilinçdışı duygulanım ve kişilerarası ilişki yetersizliklerine karşı ağırlıklı olarak sol beynin bilinçli bilişsel mekanizmalarını kullanan müdahalelerle elde edilebilecek sonuçlar kısıtlıdır. Dolayısıyla şimdi şiddetli kişilik bozukluklarına uygulanan psikoterapötik tedavide önemli başarılar elde ediliyor, oysa daha önce bu grubun konuşma tedavisine dirençli olduğu düşünülüyordu.

Eğitim konusuna gelince, psikiyatrlar, psikologlar ve sosyal hizmet görevlileri bağlanmanın kişilerarası nörobiyolojisi hakkında bilgilendirilmeli, sadece erken gelişim dönemleri hakkında değil, bu dinamiklerin hastanın psikopatolojisinin yanı sıra terapistle ilişkisinde oynadığı rol konu-

sunda da eğitilmelidir. Bu bilgilerin önemi psikoterapötik ilişkinin ötesine de geçmektedir. Bildiğiniz gibi günümüzde doktorla hasta arasındaki ilişki konusu sadece psikiyatride değil, dahili tıp dergilerinde de ele alınmaktadır.

Sözsüz iletişim, aktarım, bilinçdışı motivasyon, sağ beyin işlevleri ve duygulanımın önemli rolü hakkında edindiğimiz yeni ve gelişmiş bilgiler tıbbın bütün alanları için önem taşımaktadır. Psikodinamik kavramların bütün psikoterapi tiplerine yeniden girmeye başladığına dikkat ediniz. Nitekim son araştırmalarda uzun vadeli psikodinamik psikoterapinin kişilik bozuklukları, çoklu zihinsel bozukluklar ve kronik zihinsel bozukluklarda etkili olduğunu gösteren veriler elde edilmiştir (Leichsenring & Rabung, 2008). Ayrıca daha derin bir düzeyde, bağlanma travmasının beynin gelişimi üzerindeki etkileriyle ilgili güncellenmiş psikanalitik kavram ve fikirlerin emtegrasyonu biyolojik psikiyatriyle dinamik psikiyatri arasındaki uçurumun kapanmasını sağlayabilir.

Halasz: Öyleyse siz sadece bilimin değil, psikiyatrinin de artık bir paradigma değişimine açık olduğunu söylüyorsunuz?

Schore: Kesinlikle. Bu konuya birkaç fikir daha eklemek isterim. Psikiyatri öteden beri psikiyatrik bozuklukların nöro-gelişimsel kökenlerindeki genetik etkenlerle ilgilenmektedir. Bugün, DNA metilasyonunun doğumdan sonra meydana geldiğini ve bu genetik mekanizmanın anne-çocuk ilişkisinden etkilendiğini gösteren güncel epigenetik model genetik indirgemeciliği çürütmektedir. Bu konuda devam etmekte olan araştırmalar ve DNA ile RNA miktarının hayatın ilk yılında kortekste önemli ölçüde arttığını gösteren araştırma sonuçları uzun zamandır sürdürülen hatalı bir varsayımı, doğumdan önceki her şeyin genetik olduğu ve doğumdan sonraki her şeyin öğrenildiği varsayımını çürütmektedir.

Ayrıca bu paradigma değişiminin, genetiğe sadece hücre çekirdeğine Mandelyan mekanizmalar açısından bakmayı bırakıp anneden aktarılan mitokondriyal DNA açısından bakılmaya başlanması ile gerçekleşeceğini vurgulamak istiyorum. Bütün ökaryotik hücrelerin bir değil iki farklı genom içerdiği ve mitokondriyal DNA'nın mutasyon hızının nükleer DNA'dan çok daha hızlı olduğu sık sık unutulmaktadır. Bugün nörolojide Parkinson ve Alzheimer hastalıklarında mitokondriyal DNA'daki işlev bozuklukları aktif olarak araştırılmaktadır. Benim tahminim psikiyatrik bozukluklarda mitokondriyal DNA mutasyonlarıyla ilgili araştırmaların artacağıdır.

Halasz: Sanırım bu trendler hem nörologların hem de psikiyatrların bilgi dağarcığının sınırlarını oldukça zorlayacaktır. Son olarak bu paradigma değişiminin sağlık mesleklerinin ötesinde genel toplumu nasıl etkileyeceğiyle ilgili görüşlerinizi almak istiyorum.

Schore: McGilchrist *The Master and His Emissary* (Efendi ve Temsilci-si) kitabında şu uyarıda bulunuyor: “Sol yarımküre efendisi olan sağ yarımkürenin temsilcisidir. Ama bu temsilci inatçıdır, kendisinin üstün olduğunu düşünür ve bazen efendisine ihanet ederek hem kendine hem de efendisine zarar verir”. Ben de özellikle batı kültürlerinde sol beyin işlevlerine aşırı önem verildiğini düşünüyorum, hatta günümüzde bu durum eskisinden çok daha belirgindir. Hem zihinsel sağlık hem de eğitimle ilgili kültürel kavramlarımız özdenge için elzem olan bütüncül, bedensel-temelli, ilişkisel sağ beyin işlevleri yerine rasyonel, mantıklı ve analitik düşünceye aşırı önem vermektedir. Zihinsel ve fiziksel sağlık için ideal bir ortam elde edebilmek için bireysel, ailevi ve kültürel düzeylerde nelerin gerekli olduğunu daha geniş bir kapsamda ele alıp düşünmeliyiz. Buna sadece belli entellektüel ve bilişsel becerilerin kültürel açıdan desteklenmesi değil, stres düzenlemesi, duyguların işleminden geçirilmesi, empati ve öznelarası ilişkiler gibi sağ beyin işlevleri vasıtasıyla başka insanlarla sosyal ve duygusal bağlar kurulması becerilerinin de teşvik edilip beslenmesi dahildir. Sağ beynin kritik hayatta kalma işlevleriyle ilgili son araştırmaların sonuçları sadece bireylere değil, kültürle de uygulanabilir.

Bilimin bağlanma, travma, duygular ve sağ beyin gelişimi konularında tedarik ettiği yeni bilgiler birçok zihinsel bozukluğun temelinde yatan sosyal-duygusal bozuklukların tedavisiyle doğrudan ilgilidir. Ama bunun da ötesinde, bu bilgiler daha karmaşık insani büyüme ve gelişim modellerinin oluşturulmasında, yani beyin gelişiminin ve insani potansiyelin optimize edilmesinde kullanılabilecek pratik araçlardır. Özellikle bebeklik döneminde beynin kritik büyüme patlamaları yaşadığı etaplarda büyük önem taşımaktadır. Bu bilgiler ayrıca başka mesleklerle de son derece faydalı olabilir. Aile hukuku alanında hakimler ve avukatlar artık “ortak velayet” konusunda “Süleyman tarzı” kararlar almak için güncel bilimi kullanma konusuyla son derece ilgililer. Onlar da hayatın ilk yılında yaşanan ilişkisel travmanın kalıcı etkileri hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

Bugün nörobilimde elde edilen bilgilerin eğitime, beşeri bilimlere ve sanata aktığını, oradan da toplumun geneline yayıldığını görüyoruz. Bu bilgiler iyi veya kötü şekilde kullanılabilir. Buna tipik bir örnek verebili-

rim. Yaklaşık iki yıl önce *Time* dergisinde beyin araştırmalarının hedefleri ve nörobilimdeki gelişmelerin pratik uygulamaları konulu bir yazı yayınlandı. Makalede röportaj yapılan bazı kişiler bu konunun nöro-ekonomiyle ilgisinden bahsedip, tüketici alışkanlıkları ve siyasi kararlarla ilgili beyin merkezlerinin bilişdışı süreçlerle nasıl etkilenip manipüle edilebileceğini anlattılar. Buna karşılık ben makalenin bana ait kısmında duygusal ve sosyal nörobilimden sadece sevginin ve merhametin değil, ilişkisel travma, nefret, şiddet, depresyon ve intiharın kişilerarası nörobiyolojik kökenlerinin daha iyi anlaşılmasında kullanılabilecek potansiyel bir kaynak olarak bahsettim.

Halasz: *Sizce toplumun geneli bu temel insani sorunları derinden araştırma konusunda ikilem mi yaşıyor?*

Schore: Evet, bence öyle. Bireylerde acıya karşı intrapsişik savunmaların var olduğundan bahsediyoruz ama bastırma, hatta kopma gibi savunmalar şu anda karşı karşıya olduğumuz ciddi stresörlerle yüzleşmek için genel toplum tarafından kolektif olarak kullanılıyor. Meslektaşlarımla birlikte bu konuyu içeren iki yeni kitap üzerinde çalışıyoruz: *Erken Dönem Travmasının Sağlık ve Hastalık Üzerindeki Etkileri: Gizli Salgın* (Cambridge University Press) ve *İnsan Doğası ve Evrimsel Uyumlanma Ortamı* (Oxford University Press). Bu kitaplarda kültürel kör noktalarımızın arkasında yatan bir dizi ciddi psikolojik ve sosyal problem açıklanmaktadır. Buna ek olarak farklı bilim dallarına mensup akademisyenler bilimsel araştırmalar ve kuramlar, kamu politikaları ve aile hekimliğinde daha geniş kapsamlı bir anlayışın kazanılması amacıyla beyin ve beden sistemlerinin ideal şekilde gelişmesi için hayatın erken dönemlerinde ne tip öğelerin elzem olduğuna dair görüşlerini sunmaktadır.

1994 yılında yayınlanan kitabımın başında şöyle yazmıştım: “Erken dönem gelişimini anlamak bilimin temel hedeflerinden biridir. Yaşayan sistemlerin başlangıçları, yaşam süresi boyunca bir organizmanın tüm yönlerinin dahili ve harici işlevselliğini belirler”. Bu prensip artık kabul ediliyor ve bireyin sadece zihinsel bozukluklara karşı eğilimini veya direncini değil, kalp hastalıkları, felç, şeker hastalığı ve hipertansiyon gibi fiziksel hastalıkların doğum öncesi ve sonrası habercilerini de kapsıyor. Günümüzde, beynin hamileliğin son üç ayında başlayıp hayatın ikinci yılının sonuna kadar devam eden büyüme patlamasına odaklanarak müdahalelerimizin kısa ve uzun dönemli etkilerini maksimum düzeye çıkarabileceğimizi gösteren kanıtlar mevcuttur. Hükümetlerimizin bu son

derece önemli ve elzem çalışmalara destek verip vermeyeceği ise zamanla belli olacak.

Halasz: *Bir bilim adamı olarak başlıca göreviniz gelişimsel bilimleri desteklemek. Bilim insanlarının tedarik ettiği yeni bilgilerin nasıl kullanılacağı ise toplumun vereceği bir karar.*

Schore: Doğru.

Halasz: *Son olarak biraz daha kişisel bir konuya girmek istiyorum. Son kitabınızda eşiniz Judy'ye yazdığınız ithafta “kanat kanada, kürek küreğe” diye bir alıntı kullandınız. Bu alıntının kaynağını söyleyebilir misiniz?*

Schore: Aslında bu en sevdiğim şairlerden olan Robert Frost'tan alınmıştır. Birkaç yıl evvel ailece New England'a seyahat etmiştik ve Bennington Vermont'ta Robert Frost'un aile mezarına rastladık. Frost'un isminin altında eşi Elinor'un ismi vardı, onun da altında *Birlikte, Kanat Kanada, Kürek Küreğe* yazıyordu. O anda uzun bir ilişkinin en önemli özelliklerini ifade eden bu ince mesaj beni çok etkiledi. Aralarındaki bağın hem yaşadıkları zorlukları ve verdikleri mücadeleleri, hem de hayatın yüksek ve coşkulu anlarını paylaşacak kadar geniş olması Judy'yle benim için çok anlamlıydı ve 45 yıllık birliktelikten sonra hala öyle.

Halasz: *Judy'nin hazırladığı şahane öğle yemeğinde eşinizle birlikte gelecek yıl (2010) New York Üniversitesi'nde bir sunum yapmaya davet edildiğinizi söylediniz. Birlikteliğinizi ve işbirliğinizi kutlamak için ne kadar güzel bir fırsat.*

Olağanüstü yolculuğunuzu bizimle paylaştığınız için size çok teşekkür ediyorum. Anlattığınız paradigma değişiminde her zaman yaptığınız gibi değişim sözcüğüne kişisel enerjinizi kattınız. Sohbetimizden sonra bu paradigma değişiminin ne kadar yakın ve hızlı olduğunu daha iyi hissettim. Çok teşekkür ediyorum.

Schore: Ben teşekkür ederim George.

I. KISIM

GİRİŞ VE GENEL BAKIŞ

-1-

GİRİŞ

Erken gelişim dönemini anlamak bilimin başlıca amaçlarından biridir. Canlı sistemlerin ilk dönemleri, bir organizmanın yaşam boyunca ortaya koyacağı tüm içsel ve dışsal işleyişleri için ortam hazırlar. Gelişimin değişmez dizimini şifreleyen bireyin genetik mirasının doğumda ancak kısmen ortaya çıkabildiği fikri çoğunlukla kabul görmemektedir. Biyolojik ve psikolojik yapıların gelişimini programlayan genetik sistemler, bebekliği-mizin ilk aşamalarında aktif rollerini yüksek oranda sürdürürler ve bu süreç doğum sonrasındaki çevresel faktörlerden ciddi şekilde etkilenir. Erken gelişim döneminde bebeğin ilk etkileşimleri çok önemlidir ve bunlar arasında en önemli öge hiç şüphesiz ilk bakım veren kişidir. Bebeklik çağındaki olaylar, özellikle sosyal çevreyle olan etkileşimler, yaşamın ilk yıllarında olgunlaşmaya başlayan yapıyı kalıcı bir şekilde etkiler. Bir çocuğun ilk ilişkisi- annesiyle olan ilişkisi- bir şablon görevi görür ve kişinin gelecekte gireceği duygusal ilişkilerindeki bireysel yeteneklerini kalıcı bir şekilde biçimlendirir. Bu ilk deneyimler kişiliğin kendine has gelişimini, uyum yeteneğini, gelecekte ortaya çıkabilecek belli patoloji türlerine karşı kırılganlığını ve direncini şekillendirir. Aslında bu deneyimler uyum sağlayabilen, bütünleşmiş ve sabit bir sistemin gelişmekte olan organizasyonunu derinden etkiler.

Gelişimdeki ilk olayların oldukça etkili ve uzun süreli sonuçları olduğu ilkesi canlı organizmaları inceleyen disiplinler tarafından ortak olarak kabul edilen sayılı kapsayıcı ve ana konulardan biridir. Bugün, "ilk tecrübeler" kavramı sayesinde olgunlaşmamış bireyin, çevreden gelen uyarılarıyla sadece pasif bir şekilde alan birinden ibaret olmadığını biliyoruz. Aksine, bu ilk deneyimler yeni doğanla ilk dış çevre arasındaki aktif etkileşimleri temsil eder. Ancak bu önemine rağmen – belki de yakın zamana kadar- henüz bilimsel olarak ortak bir şekilde üzerinde çalışılan konular arasında değildir. Her disiplin ayrı bir "gelişimsel" kola sahiptir ve bu bilgi organlarının, özellikle de incelemenin farklı aşamalarındaki bölümlerin arasındaki bilgi transferi oldukça sınırlıdır. Yeni doğanlarla ilgili yapılan son araştırmalar multidisipliner bir bakış açısının önemini vurgular, ancak

bu noktada bahsedilen yelpazenin gelişimsel nöro-kimya ve nöro-biyolojiden gelişimsel psikolojiye, oradan gelişimsel psikanalize ve çocuk psikiyatrisine kadar uzandığı unutulmamalıdır. Yine de birbirinden çok farklı görünen bu alanların hepsi, bireyin erken gelişim dönemlerindeki derin kaygıların, daha sonraki aşamalarda gelişen fonksiyonlar ve fonksiyon bozukluklarında etkili olduğuna dair ortak varsayımı paylaşmaktadırlar. Son günlerdeki çalışmalardan ortaya çıkan eklettik bir yaklaşım, sosyal çevreyle ilk etkileşimlerin çocuk ile anne arasındaki ikili ilişkide "gizli" olduğunu göstermektedir. Bu diyalektiğe göre anne, çocuğun gelişiminde önemli bir "düzenleyici" görevine sahiptir. Bebeğin sadece dışarıya dönük davranışları değil, örtük fizyolojilerinin ve içsel durumunun da direk anne ile düzenleniyor oluşunun ortaya çıkmasıyla bu "gizli" süreçlerin tarifi günümüzdeki çalışmaların odak noktası haline gelmiştir. Önceden var olan bu teoriye dair geliştirilen devrimsel bulguların sonucu oldukça önemlidir.

Belki de okurlarımızı güncel "gelişimsel" bilgilerden haberdar etmenin en iyi yolu çağdaş multidisipliner araştırmacılar tarafından vurgulanan bazı başlıca soruları özetlemektir. Günümüzde üzerinde durulan problemlerin doğası, heyecanla ve hızla gelişen yeni doğan alanının araştırılması açısından güven vericidir. Bugüne kadar bilimsel deneylerin dışında tutulan sorular günümüzde test edilebilir hipotezlere dönüştürülmektedir:

1. İlk deneyimler insanın gelişimsel sürecinde nasıl etkilere yol açmaktadır?
2. Gelişimi hangi içsel ve dışsal faktörler etkiler ve bu faktörler birbirleriyle tam olarak nasıl bir etkileşim içerisindedir?
3. Dışsal ve içsel faktörler aracılığıyla ortaya çıkan gelişimsel süreçleri düzenlemekte hangi tip fizyobiyojik mekanizmalar aracılık eder?
4. Bu etkilerdeki bir takım kombinasyonlar organizmaya miras kalan genetik yapıyı nasıl şekillendirir? Genotipi (kalıtsal yapıyı) fenotipe (kalıtımla oluşan dış görünüşe) hangi süreçler dönüştürür?
5. Genetik miras bilgilerinin ortaya çıkma sürecinin doğum esnasında tamamlanmadığı, bebeklik döneminde de yüksek oranda devam ettiği bilinmektedir. Doğumdan önce ve sonra gelişen ortak ve başlıca gensel-çevre süreçleri nelerdir?
6. İlk bakım veren kişi, yeni doğanın gelişiminde rol oynayan, genetik olarak programlanmış mekanizmaları nasıl etkilemektedir?

7. İlk gelişim dönemindeki çevrede önemli olan nedir? Çocuğun sosyal çevresinin yapılanmasında organizmanın hangi kısmının annesiyle olan iletişimi önemlidir?
8. Çeşitli stresler gelişim sahasını nasıl etkiler?
9. Gelişim neden aşamalıdır?
10. Belli yapı ve fonksiyonların olgunlaşma süreçlerindeki kritik dönemlerin başlangıçlarında ve dengelenmelerinde hangi mekanizmalar düzenleyici rol oynar?
11. Bireyin ömrünün geri kalan kısmı için ilk gelişim dönemi neden bu kadar önemlidir? İlk çocuklukta yaşanan olaylar nasıl ve neden kalıcı etkiye sahiptir?

Gelişimin doğasıyla ilgili bu sorulara ek olarak, insanın sosyal-duygusal gelişimine dair yapılan çalışmalar sonucunda daha spesifik sorular da ortaya çıkmıştır:

1. İnsan beyninin doğum sonrası olgunlaşmasında yeni doğanın ilk sosyal-duygusal deneyimleri nasıl rol alır?
2. Bebeğin ilk sosyal çevresi, bebeklik döneminde olgunlaşan duygusal işlevlerdeki yapısal sistemlerin gelişimini nasıl etkiler?
3. Kişinin belirli bir kişiyle olan ilk ilişkisi, öncelikli bakım veren kişiye olan bağlılığı, daha sonraki ilişkilerine girmek için kullanacağı bireysel yeteneğinde kalıcı bir etki yaratır mı?
4. Bağlanma sürecinin temelinde hangi psikobiyolojik mekanizmalar yatar?
5. Çocuğun kendisiyle sosyal çevresi arasında süregelen diyalektiğin-de duygusal iletişimin rolü nedir?
6. Bebeklik aşamalarındaki sosyal çevre değişikliklerine çocuk nasıl cevap verir ve bu değişiklikler sosyo-duygusal gelişmelerin seyrini nasıl etkiler?
7. Gelişmekte olan bir çocuk tüm değişimleri dikkatle inceliyorken bir yandan mantıksal bağına nasıl sürdürür ve düzenler?
8. Kendi kendini denetim altında tutmak için gereken uyum kapasitesinin ortaya çıkmasını kısıtlayan veya kolaylaştıran faktörler nelerdir?
9. Psikopatoloji, uyum kapasitesindeki aksaklıklar ve gelişimdeki başarısızlıklar arasındaki ilişki nedir?
10. Yetişkinlikteki "normallik" ve "normal dışılık" kavramını daha kökten

anlayabilmek için çocukluk dönemindeki olayların, özellikle de ilk sosyo-duygusal etkileşimlerin aydınlatılmasının önemi nedir?

11. Psikolojik gelişim bozukluklarının iyileştirilmesine yönelik stratejik bulguları formüle edebilmek için gelişime dair bilgilerden nasıl faydalanılabilir?
12. "Kendilik" kavramını tanımlayan nedir, bu kavram nasıl gelişir?
13. "Bilinçli olma" halinin gelişiminde ilk çocukluk dönemindeki olaylar nasıl etkili olur?

Yukarıda bahsi geçen soruların cevaplarının -ki bunlar üzerinde sonraki bölümlerde detaylı şekilde durulacaktır- herhangi bir disiplin içerisindeki bir ya da birkaç değişik bulgu neticesinde ortaya çıkmayacağını düşünüyorum. Daha ziyade, farklı ve birbiriyle bağlantılı birçok alanın bulgularının birleşimi, gelişimin deneyimsel modelinin yaratılmasında önemli olacaktır. Disiplinlerarası veriler, analizin değişik aşamalarında serbestçe ileri geri hareket edebilirler.

Serimizin bu cildinin ana amacı çeşitli disiplinlerin gelişimle ilgili dallarının ortaya koyduğu en son gelişmeleri, gözlemleri, bilgileri ve konseptleri tek bir yerde toplamaktır. Bu tip bütünlüyci bir yaklaşım okuyucuları güncel literatüre dair bir dizi farklı incelemeyle buluşturacaktır. Günümüzde bireylerin kendi çalışma alanlarında güncelliği yakalamaları bile yeterince zorlayıcıyken kardeş disiplinlerdeki yeni konseptlerin de farkında olabilmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Ne var ki multidisipliner araştırmalara verilen önemin haklılığı da ortadadır. Bu açıdan bakıldığında sosyo-duygusal gelişime dair bu çalışmanın ana amacı psikoloji alanındaki araştırma-cılara ve klinik tedavi uzmanlarına gelişime dair nörobiyolojik bulgular hakkında bilgi vermek, sinir sistemini inceleyen bilim adamlarına yeni doğanların gelişimsel psikolojisi ve psikanalizine dair yapılan güncel araştırmalar hakkında ışık tutmaktır. Bebeklik dönemine dair güncel araştırmalar artık açıkça görülen davranışların gelişimini tanımlamaktan çok daha fazlasıyla ilişkilidir. Yirmi yılı aşkın süredir psikolojinin her alanında katı davranışçılığın dar kısıtlamalarından modelsel anlamda bir kayış söz konusu olmuştur. Bu da içsel durumlara dair bilimsel çalışmalara fırsat tanımış ve ortaya konulan davranışların içsel sebeplerine daha direk olarak ulaşmayı sağlayan yeni yöntemlerin geliştirilmesini destekleyen bir ortam yaratmıştır. Sonuç olarak gelişime dair tüm bilimler hem bilişsel, hem de etkili içsel süreçlerin gelişimine dair oldukça geniş bilgi birikimi ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, büyüyen çocuğun değişen çevresiyle olan ilişkisinin gizli, örtülü yönlerine dair gittikçe artan yoğun

ilgiyle paralellik göstermektedir.

Bu çalışmanın bir diğer önemli hedefi de özellikle bebeklerde ortaya çıkan sosyal ve duygusal gelişime odaklanmaktır. Gelişimsel nöroanatomi ve nörokimya çalışmalarından çıkan veriler hayvanlarla yapılan araştırmaları temel almaktadır, ancak bu çalışmalar insanlarda oldukça gelişmiş olan karmaşık bilişsel ve duygusal kapasitelerin temelindeki içsel süreçleri içeren biyolojik ve kimyasal değişimleri kendilerine özgü bir şekilde ortaya koymaktadır. Günümüzde bebeğin sosyal ve fiziki çevreyle olan etkileşim kapasitesinin dil gelişiminden çok önce ortaya çıktığı ve bu içsel süreçler tarafından desteklenen fonksiyonların oldukça karmaşık ve çok yönlü olduğu ortadadır. İlk ve geç bebeklik evrelerinde olgunlaşan, hızlı hareket eden psiko-biyolojik mekanizmalar, yaşam boyunca etkili olmaya devam etmektedir. Aslında kişinin gelecekteki tüm intra-organizmik, intrapsişik ve kişilerarası işleyişinin yapı taşı olarak hizmet ederler, kişinin sonradan gelişen yeteneklerinin tümü aslında ilk dışavurumlarına dayanır.

Son çalışmaların çoğu, eski teorilerin tahminlerine göre oldukça farklı ve tahmin edilemeyen bulgular ortaya koymaktadır. Her alan, gelişime dair fikirlerinin temelinde yatan ana varsayımlarını radikal bir şekilde değiştirmektedir. Yöntemleri tamamen farklı olsa da, birbirinden uzak alanların çalışmalarından çıkan verilerin belli, ortak sonuçlarda buluştuğu görülmektedir.

Tekrar tekrar ortaya çıkan bu bulgulardan biri de gelişimin interaktif doğası üzerinedir. Gelişim özellikle olgunlaşan organizma ve değişen çevre arasında süregelen diyalektikte ortaya çıkan, bebek ve bakım veren arasındaki karşılıklı ve ardışık bir dizi işleyişi simgeler. Duygulanım, anne ve çocuk arasında karşılıklı gelişmektedir ve bu oldukça verimli duygusal iletişim sistemi özellikle sözsüzdür. İçsel nöro-kimyasal ve nöro-biyolojik mekanizmalarıyla birlikte insan gelişimi, bu duygulanım aktarımına dayalı ilişkiden ayrıştırılarak anlaşılamaz.

İkinci önemli bir sonuç, gelişimle ilgili çalışmaların, değişen fonksiyonların yazıya dökülmesinden çok daha fazlasını içermesi gerektiğidir. Fonksiyonel yeteneklerin başlangıcından sorumlu yapıların olgunlaşması konusu aynı anda ele alınmalıdır. Aslında gelişim ancak yapı-işlev ilişkisinin devamlılığı açısından incelendiğinde anlaşılabilir. Zira yapı, tanımı gereği, bebekte süre gelen düzenleme, bozma, yeniden düzenleme anlamına gelmektedir. Çocuğun davranışlarındaki (gelişim psikolojisi tarafından yapılan çalışmalarda) veya çocuğun içsel dünyasındaki değişiklikler (gelişim psikolojisi tarafından yapılan çalışmalarda) ancak gelişmekte olan

işlevlerle ortaya konulan daha karmaşık yapıların görülmesiyle anlaşılabilir. Bugün bilimsel olarak baktığımızda, "yapı"ya dair herhangi bir teori üreten her disiplinin, geliştirdiği modeli, biyolojik yapının doğada bulunan haline ve bilinen özelliklerine aykırı bir şekilde değerlendirmesi gerektiğini biliyoruz. Bu psikolojiyi yeniden biyolojiye yaklaştırmakta ve gelişimsel nörolojinin önemini vurgulamaktadır.

Üçüncü bir önemli bulgu da, günümüzde artık ilk çevrenin aslında sosyal çevre olduğunu ve bebeği fiziki çevreyle buluşturan ilk sosyal nesneninse anne olduğunu biliyor olmamızdır. Annenin araya giren hareketleri sayesinde çevresel uyaranlar yumuşatılır ve bu şekilde dönüştürülen bilgi bebek tarafından sosyal duygusal bir uyaran bağlamında algılanır. Annenin bu modülatör görevi sadece bebeğin bugünkü işlevleri açısından değil, aynı zamanda onun süregelen gelişimi için de çok önemlidir. Bu anlamda anne, çocuğun gelişimsel biyolojik yapısının (özellikle nörobiyolojik yapısında) deneyimlere bağlı olgunlaşmasını kolaylaştıran (ya da zorlaştıran) çevresel uyaranların ana kaynağıdır. Çocuğun olgunlaşmamış psiko-fizyolojik sistemlerini psikobiyolojik olarak düzenleme görevindeki anne, bu önemli rolüyle, çocuğun yeni bir yapı oluşturmasını destekleyen biyokimyasal gelişim sürecini direk olarak etkiler.

Dördüncü ve son olarak, düzenleme fonksiyonunun günümüzde gelişimle ilgilenen her disiplin tarafından faydalanan birkaç teorik yapı içerisinde olduğunu söylemeliyiz. Molekülerden sosyal aşamalara kadar her alanda "adaptif düzenleme"ye karşı artan bu ortak ilgi, onun gelişimdeki "gizli" süreçlerin aydınlatma potansiyeline sahip güçlü bir kavram olabileceğini göstermektedir. Sosyal duygusal gelişimde bebeğin duygulanımının öncelikle annesi tarafından düzenlendiği bilinmektedir, ancak gelişim süreci esnasında bu düzenleme artan bir şekilde kişinin kendisi tarafından yapılmaya başlanır. Uyumlu duygulanımı kendi kendine dengelemeyi başaran bir yapısal sistemin deneyimlere bağlı olgunlaşmasına temel oluşturan psikobiyolojik mekanizmaları ortaya çıkarabilmek için günümüzde oldukça aktif bir şekilde multidisipliner araştırmalar yapılmaktadır.

BEYİN GELİŞİMİNE DAİR GENEL İLKELER

Güncel biyolojik kavramlar canlı organizmaların organizasyonel özelliklerine odaklanmaktadır... Böylelikle başlıca konu organize sistemlerin gelişimsel ve çevresel zorlamalara cevaben değişirken sürekliliklerini nasıl koruduklarıdır.

—Virginia Demos ve Samuel Kaplan (1986)

Sosyal davranış gelişimi ancak aktif ve değişen organizmalarla aktif ve değişen çevre arasında süregelen diyalektik üzerinden anlaşılabilir, sebep ve sonuç iç içe örülmüştür. Çevreyle ilgili en önemli nokta çocuğun başkalarıyla olan ilişkileri ve etkileşimleridir.

—Robert A.Hinde (1990)

Çevredeki çeşitli durumlara duyarlı olarak gelişimsel şekilde düzenlenen değişimler fikri, bireyoluşun (ontogenezin) başlıca çalışma konusudur.

—Susan Oyama (1979)

Erken etkileşimsel gelişimin dinamikleri ile öz-düzenlemenin gelişmekte olan fonksiyonunun bireyoluşu (ontogenezi) arasındaki ilişki, belki de gelişimin en önemli konularından biridir. Sosyo-duygusal gelişimle ilgili araştırmacılar bu konuyu incelemek için her ne kadar farklı biyolojik ve psikolojik modeller kullansalar da, duygusal ve sosyal etkileşimleri düzenleme kapasitesinin olgunlaşması konusunda genel bir kanı söz konusudur (Campos, Barret, Lamb, Goldsmith&Stenberg, 1983). “Duygulanımın öz-düzenlenmesi” kapasitesine dair ontogenetik beceri durumu (Kyrstal, 1988) bireyin hayatı boyunca gelişen uyum sağlama işleyişi için önem taşımaktadır. Yenidoğan araştırmaları alanında gittikçe artan gelişimsel çalışmalar, “öz düzenlemenin bireyoluşunun (ontogenezinin) psikik yapılarının ontogeneze bir giriş sağladığı” fikrinden (Sandler, 1977b,s.29) beri bu alandaki en değerli ipucu kaynaklarını oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, bebeklik ve çocukluk döneminde beynin yapısal

anlamda olgunlaşması bilhassa daha karmaşık öz-düzenleyici fonksiyonel sistemlerin ontogenetik gelişimini temsil eder.

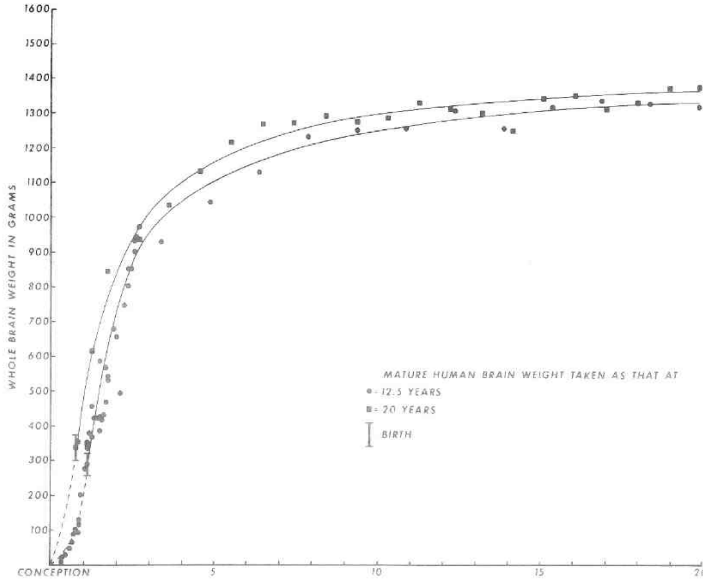
Gelişmekte olan beyinle ilgili çalışmaların, temel ve klinik araştırmalar arasındaki bağı benzersiz bir şekilde düzenlediği söylenmektedir (Himwich, 1975). Nörobiyolojik olanla psikolojik perspektiflerin ve yapı-fonksiyon ilişkilerinin birleşiminin, erken gelişim dönemlerinin daha derinden anlaşılması için oldukça önemli olduğunu eklemeliyim. Olgunlaşmamış merkezi sinir sistemi, yetişkin beyninden tamamen farklı olduğundan, yenidoğan aşamasından, olgun psikolojik işleyiş gelişimine kadar tüm değerlendirmeler (ve tersi) yanıltıcı olabilir. Noebels (1989) bir insanın hayatının ilk ayında kafatasından elektroensefalogram alınırsa “çok yakın bir ölümü gösteren yeterli anormalliklerin” görülebileceğine dikkat çekmiştir (s.152). Beyinsel gelişime dair hayvan modelleri üzerinde yapılan elektrofizyolojik çalışmalar, yetişkinlere oranla genç beyinlerin daha büyük merkezlerinin zaman birimi başına daha az miktarda bilgiyi işleyebildiğini göstermektedir ve bu işlem yetişkinlerdekinden daha yavaş işleyen devrelerde meydana gelir (Scherer, 1967). Buna ek olarak gelişimsel nörofizyolojik araştırmalar, yenidoğanın ilk kortikal fonksiyonlarını devam ettiren beyinsel metabolizma hızının oldukça yavaş olduğunu göstermektedir (Thurston &Mc Dougal, 1969). Bu noktada akla gelen en önemli soru genom ve çevre arasındaki sistemli ve ardışık etkileşimin, gelişmemiş bir beyni gelişmiş bir beyne dönüştüren değişimi nasıl üretebildiğidir. Bu bölümde, son zamanlar-da gelişimsel bilimler sayesinde edinilen bilgilere dayanarak, doğum sonrası beyindeki yapı-fonksiyon ilişkisinin dört ana ilkesi hakkında genel bir açıklama yapacağım. Daha sonraki bölümlerdeyse bu ilkeleri detaylandıracağım, öz-denetimin gelişimine dair bu yeni ve kapsamlı teoriyi destekleyen multidisipliner kanıtlar vereceğim.

1. İLKE: BEYİN GELİŞİMİ KRİTİK EVRELERDE GERÇEKLEŞİR VE SOSYAL ÇEVREDEN ETKİLENİR.

Son zamanlarda öz denetim fonksiyonunu destekleyen spesifik beyin yapılarına dair araştırmalarında nörolojiye karşı oldukça belirgin bir ilgi söz konusudur, zira yapı-fonksiyon ilişkisinin daha net şekilde tanımlanması, normal ve patolojik gelişimin temelini oluşturan mekanizmaların izahıyla bağlantılı olabilir. Otomatik denetim sistemlerinin ontogeneze – aslında kendiliğinden gelişimine- dair herhangi bir anlayış, yapının bebekte devam eden ve hızlandırılmış beyin gelişimi esnasında, kelimenin tam anlamıyla günlük olarak oluştuğu gerçeğine dayandırılmalıdır.

Lecours (1982) hayatın ilk yılındaki etkileyici büyüme hızının, doğumda 400 gram olan beyin ağırlığının 12 ayda 1000 grama gelmesiyle ortaya konduğunu söylemektedir. Buna ek olarak bu “kritik evre”deki hızlandırılmış gelişimin “sosyal güçler” tarafından da etkilendiğini belirtir. İnsan beyninin gelişim atağının 5/6’sı doğum sonrasıdır (Dobbing & Smart, 1973) ve 18 ile 24 aylık döneme dek sürer. (Dobbing & Smart, 1974) (bkz Şekil 2.1) Doğum sonrası dönemde en hızlı gelişme gösteren bölgeler dış uyarılara karşı en hassas (Winick, 1976) veya duyarlı (Almi & Finger, 1987) bölgelerdir. Korteksaltı beyin sapı bölgelerinden sonra farklılaşan ve geç olgunlaşan kortikal bölgeler doğum sonrası etkilerine karşı özellikle duyarlıdır.

Kritik veya hassas evreler kavramı biyolojideki en sürekli kurgulardan biridir. Bu konudaki orijinal hipotez geçen yüzyılın sonunda, bu yüzyılın başında açık bir şekilde ifade edilmişti (Dareste, 1892; Stockard, 1921). Buna göre, olgunlaşan organizmanın farklı bölgelerdeki gelişimsel süreçleri farklı oranlarda ilerlemektedir. Bu yoğunlaştırılmış büyüme ve farklılaşma dönemlerinde organizma çevresel koşullara maruz kalır ve şayet bunlar normal sınırların dışındaysa, gelişimde kalıcı bir gerileme söz konusu olur. Daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmalara göre, gelişen her organ ve

Şekil.2.1 12.5 yıl ve 20 yılkenki ağırlığına kıyasla tüm beyin gelişimi. Himwich’den (1975). Temel ve klinik araştırma arasında bir bağlantı kuruluyor: Gelişen beyin. Biological Psychiatry, 10. Plenum Yayınevi’nin izniyle basılmıştır.

hatta organ parçaları kendilerine özgü kritik bir hızlandırılmış gelişme ve farklılaşma döneminden geçerler ve bu dönem boyunca dış çevredeki koşullara karşı hassastırlar (Arey, 1962). Bu kavram nörobiyoloji tarafından da benimsenmiştir. Gelişimsel beyin araştırmaları bebeğin sinir sisteminin değişik bölgelerinin değişik dönemlerde olgunlaştığını göstermiştir (Anders & Zeanah, 1984) ve bu nörolojik sistemler değişik hassas evrelerinin temelini oluşturabilir (Greenough, Black & Wallace, 1987). Aslında, nöroanatomik çalışmalar beynin loplardaki değişik bölgelerin kendilerine özgü katmanlarının farklı bir gelişim oranı olduğunu ortaya çıkarmıştır (Rabinowicz, 1979).

Kritik evre kavramı aynı zamanda “belli kritik koşullar veya uyaranlar gelişim için gereklidir ve sadece bu evre boyunca gelişimi etkileyebilir” anlamına da gelmektedir (Erzurumlu&Killackey, 1982, s.207). Bugün, ilk kritik evre sırasında beyin yapısal gelişiminin sadece anormal ve yaralayıcı çevresel etkilere karşı değil, her tip çevresel uyarmalara karşı hassas olduğunu biliyoruz (Diamond, 1976). Hatta daha spesifik olarak hızlıca gelişen dokular veya sistemler, çevresel uyarılmaların tipleri ve miktarlarındaki değişikliklere karşı da özellikle hassastırlar (Riesen, 1962; Scott,1979b). Geç olgunlaşan kontrol sistemlerinin gelişimi özel bir öneme sahiptir ve Bowlby (1969) onların ontogenezinin, gelişimin gerçekleştiği belirli çevrelerden kaynaklanan etkilenmelere açık olduğunu belirtmiştir. Greenspan (1981) homeostatik öz-denetim ve bağlanma sistemlerinin ontogenezinin etkileyen, büyümeyi teşvik eden ve büyümeyi engelleyen çevrelerden bahsetmiştir. Prefrontal yapıların, kontrol ve düzenleme işlevlerini gören kortikal sistemlerin bu daha genişletilmiş ontogenetik gelişimi göz önünde tutulacak olduğunda Goldberg ve Bilder (1987) “Patojenik etkilerin kritik evreleri daha yavaş olgunlaşan sistemlerde uzatılabilir, prefrontal korteks bunun için bir örnek teşkil etmektedir” (s.177).

Dolayısıyla, tüm davranışların temelini oluşturan aksonların, dendritlerin ve sinaptik bağlantıların gelişiminin büyük çoğunluğu erken ve geç bebeklik döneminde gerçekleşir. Aslında, artan sinaptik üretim, kritik evreyi anatomik olarak tanımlamak için kullanılmaktadır (Greenough & Black,1992). Bu büyümenin yakın anne-bebek ilişkisinin olduğu bir dönemde gerçekleşmesi hem organizmanın doğum sonrası çevresinin beyin gelişimi için bir düzenleyici olarak rol oynadığını (Haracz, 1985), hem de beyin gelişiminin doğum sonrasındaki aşamalarının, ilk deneyimlerin daha sonraki davranışları nasıl etkilediğine dair bir açıklama sağlayabileceğini ortaya koymaktadır (Kolb, 1989). Bugün dendritik gelişimin ve doğum sonrası gelişen beyin sinaptik oluşumunun

“deneyime duyarlı” (Greenough, 1987) ve “deneyime dayalı” (Aoki & Siekevitz, 1988) olduğu şüphesizdir, ancak bu tip bir “deneyim”in kesin tabiatı halen zayıf bir şekilde tanımlanmıştır. Bebeğe ilk bakım veren kişinin en önemli kaynak olduğu, bu kişinin bebeğin çevresindeki uyaranların düzenleyiciliğini yaptığı ve çocuğun deneyimlerinin kökenini oluşturduğu önemle vurgulanmalıdır. Hinde (1990) çevredeki en önemli kısmın çocuğun diğerleriyle olan etkileşimleri ve ilişkileri olduğunu söylemiştir. Aslında, Scheflen (1981) doğum sonrasında beynin gelişiminden sorumlu olan sinaptik oluşumun ve dendritik gelişimin nörogelişimsel süreçlerinin, kişilerarası ve kişinin kendi içindeki aşamalarda oluşan olaylardan önemli şekilde etkilendiğini iddia etmektedir. Hofer (1983) annenin, özellikle bebeğin olgunlaşan beyninin nörokimyasında dışsal bir regülatör vazifesi gördüğünü söyler. Bu interaktif psikonörobiyolojik süreçler ilk “gelişimin çevresel regülatörleri”nin etkilerinin temel mekanizmalarına aracılık edebilirler (Sameroff, 1989).

İnsanın beyin korteksindeki en geniş alan olan (Uylings & Van Eden, 1990) prefrontal korteksin gelişimi özellikle doğum sonrası gerçekleşir. Bebekliğin ilk yılında bu kortekste dendritik ve aksonal gelişmeler olur. İnsan hayatının ikinci yılındaysa ikinci bir dönem olarak daha ileri histogenetik değişimler ortaya çıkar (Mrzljak, Uylings, Van Eden & Judas, 1990). Bugün, bebekliğin ilk iki yılında prefrontal bölgede gelişen majör yapısal ve histokimyasal yeniden yapılanmanın “dış dünyayla etkileşimlere açık” olduğuna dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır (Kostovic, 1990, s.233) Bu deneyimsel çalışmaya dair Winson (1985) şöyle diyor:

Prefrontal korteks dâhil tüm neokortekslerdeki nöronlar, doğum esnasında olgunlaşmamış haldedir. Dendrit ve aksonları yaşamın ilk birkaç yılında gelişir, kritik evre boyunca çevresel uyaranlardan etkilenen ara bağlantılar kurarlar ve sonra büyük ölçüde kalıcı hale gelirler. (s.219)

Sonraki bölümlerde sinaptik gelişimin kritik evresinin ve sağ hemisferin prefrontal korteksindeki duygudurumu düzenleyen limbik yapının farklılaşmasının birinci yılın sonunda başladığını öngöreceğim. Bu gelişimsel süreç bebeğin ilk bakım verenleriyle olan sosyo-duygusal alışverişinde gömülü olan uyarımlardan önemli ölçüde etkilenmektedir.

2. İLKE: BEBEK BEYİNİ AŞAMALAR ŞEKLİNDE GELİŞİR VE HİYERARŞİK OLARAK ÖRGÜTLENİR

Nörobiyolojik bilimler için çalışanların çoğunluğu beynin ayrı aşamalarda geliştiği konusunda hemfikirler (Jackson,1931; Pandya & Barnes, 1987; Martin ve ark. 1988), gelişimin birbirini izleyen süreçleri sürekli ve lineer değildir ve daha ziyade bir kademedan sonrakine dönüşüm esnasındaki nöral gelişim aşamalarının etkilerini yansıtır (Plooij & van de Rijt-Plooij, 1989, Wiggings 1985). Bu alandaki deneysel çalışmalar nöroanatomik olgunlaşma aşamalarının “normal gelişimin zaman-bağılantılı sıralanması” ile ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır (Adams & Victor, 1989).

Geçen yüzyılın sonunda beynin aşamalı olarak geliştiği fikrinin bulunması, John Hughlings Jackson (1931) tarafından ortaya konulan beyin gelişimi ve organizasyonu üzerine kapsayıcı modelinin bir parçasıydı. Hem evrim teorisine, hem de modern nörolojinin temelinde yatan nöropatolojik araştırmalara dayanarak Jackson, beynin yatay aşamalarda hiyerarşik olarak düzenlendiğini söylemiştir. Gelişimin ayrı aşamalarında her bir yüksek aşama, öncekinden daha karmaşık bir organizasyon şeklinde kendini yeniden gösterir ve genişler. Beynin bu hiyerarşik modelde gelişimini esnasında yukarı kortikal aşamaların daha geç gelişmesi, aşağı korteksaltı aşamaların daha erken gelişimini engeller. Jackson’ın aydınlatıcı araştırmaları bu yüzyılda Luria (1980) tarafından daha da geliştirilmiştir. Luria hem prefrontal kortekste en yüksek derecede organizasyonel karmaşıklığın olduğunu, hem de bu korteksin engelleyici bir işlev gördüğünü söylemiştir. Daha da önemlisi Luria, bu yapının gelişiminin doğum sonrası olduğunu ve sosyal çevreden etkilendiğini de savunmuştur. Martin ve ark. (1988), Mrzljak ve ark. (1990) ve Thatcher (1991) son çalışmalarında insanın beyin korteksinin son bölümlerinin, ön lobun olgunlaşmasının da aşamalı olduğunu kanıtlamışlardır. (Bkz Şekil 2.2)

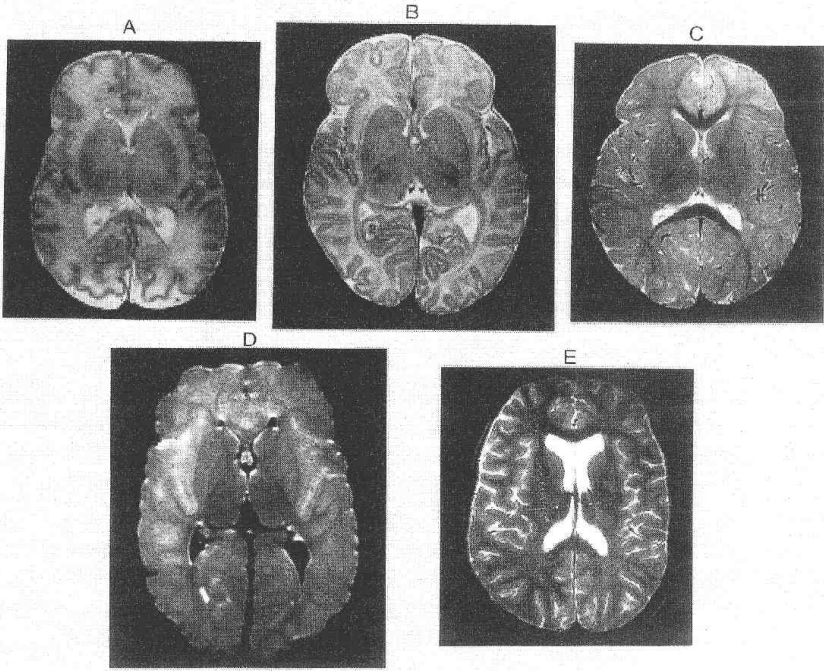
Bu bizi bir başka soruya götürüyor: Bir aşamadan diğerine geçişte hangi faktörler etkilidir? Belli aşamalarda, belli beyin bölgelerinin hızlandırılmış gelişiminin başlıca biyokimyasal sebepleri önemli bir araştırma konusudur. Beynin gelişimi ve fonksiyonu -belki de başka herhangi bir organizmaktan çok daha fazla şekilde- enerji substratının sürekli olarak bulunabilirliğine bağlıdır. Buna rağmen olgun ve olgun olmayan beyin arasında bazı önemli biyokimyasal farklar vardır. Klasik çalışmada, Himwich (1951) başlıca biyokimyasal ilkedan bahsetmiştir: Gelişimin ilk aşamalarında beynin enerji üretimi anaerobikten aerobik metabolizmaya dönüşür. Oldukça önemli bir şekilde artan enerji çıkışıyla sonuçlanan aerobik oksidatif metabolizmanın başlangıcı memeli yeni doğanın doğum

sonrası döneminde oluşumunu sürdürür (Himwich & Fazekas, 1941).

Guroff (1980):

Hayvan gelişimi esnasında anaerobik yola dair inanç değişmektedir. Olgunlaşmamış beynin az enerjiye ihtiyacı vardır ve oksijen azalmasına nispeten daha az duyarlıdır. Enerji ihtiyacı beyin geliştikçe artar ve hücreler değişerek bağlantılar oluştururlar (s.293).

Aslında belirli doğum sonrası geçici aralıklar sırasında olgunlaşan sinir sisteminin belli bölümlerinde oluşan enerji üretiminin çarpıcı başkalaşimleri, gelişimsel aşamaların fizyolojik temelini ve kritik evre olgusunu yansıtır olabilir (Meier, Nolan, Bunch & Scheidler, 1960). Bu yazarlar, böyle başkalaşımın, yapının karmaşıklığının fonksiyon verimi ve bütünleşmesini artırdığını söylemişlerdir. Ayrıca doğum sonrası beyin gelişiminin “genellikle benzer fakat her biri farklı zaman ölçeğinde” olduğunu varsaymaktadırlar.

Şekil.2.2. Yeni doğan beyinlerinin miyelinasyon aşamalarını gösteren eksensel manyetik rezonans (MR) görüntüleri. (A) Erkek, doğum, frontal kortekste görünür hiçbir miyelin yok. (B) Erkek, 1 aylık, frontal kortekste miyelinasyon başlangıcı. (C) Kız, 3 aylık, frontal miyelinasyonun geçici örnekleri (D) Çocuk, 14 aylık, geçici miyelinasyon sürüyor. (E) Kız, 2 yaş, yetişkin frontal miyelinasyon örneği. Martin, Kikinis, Zuerrer, Boesch, Briner, Kewitz, ve Kaelin'den (1988) İnsan beyninin gelişimsel aşamaları: Bir MR çalışması. *Journal of Computer Assisted Tomography*, 12, 917-922. Raven Press'in izniyle.